

Studier och debatt

Politiskt
intresse — ett
företagarintresse
av
Folke Petré

•
Industrins,
handelns och
hantverkets folk
i riksdagen
1920 — 1953

av
Lennart Bodström

● Närings- livets folk i riksdagen

SNS vill

genom

- vetenskaplig forskning
  - studier och debatt i lokala grupper
  - centrala konferenser och kurser
  - publicering av resultaten från dessa verksamhetsfält
- sprida kunskap om ekonomiska och sociala förhållanden, stimulera till positiva insatser i arbets- och samhällsliv och till ett individuellt ställningstagande i den allmänna debatten.

SNS är en ideell sammanslutning av enskilda personer inom svenskt näringsliv.

SNS är fristående från politiska partier och intresseorganisationer.

SNS bildades den 5 juni 1948, och dess arbete finansieras genom bidrag från näringslivet.

Näringslivets folk i riksdagen

Politiskt intresse – ett företagarintresse
av Folke Petré

Industrins, handelns och hantverkets folk
i riksdagen 1920—1953
av Lennart Bodström

STUDIEFÖRBUNDET NÄRINGSLIV OCH SAMHÄLLE

Studier och debatt

utges av

Studieförbundet Näringsliv och Samhälle
Sköldungagatan 2, Stockholm Ö.
Tel. 23 25 20. Postgiro 35 62 60.

Redaktionsråd:

Tore Ericsson
Erik Huss
Axel Iveroth
Carl J. Kjellberg
Arne Lundmark
Måns Nerman
Börje Wickman

Redaktör: Stina Thyberg

Ansvarig utgivare: Hans B. Thorelli

Förord

Temat "Näringslivets folk i politiken" har diskuterats ofta under de senaste åren. Det har framhållits att de politiska organens ansvar för näringslivets villkor måste motsvaras av ett aktivt intresse från näringslivets sida för de politiska verksamhetsformerna både på riksplanet och på lokalplanet. En återkommande synpunkt har emellertid varit att i varje fall riksdagsmannauppgiften blir allt svårare att förena med en aktiv insats i näringslivet och att utvecklingen därför gått därtill att yrkespolitikerna blivit allt fler i riksdagen. Inte så sällan inträffar det, att någon av de företagsledare som invalts i riksdagen tvingas lämna den för att mera helt kunna ägna sig åt sin uppgift som företagsledare. Från skilda läger brukar man i sådana fall beklaga, att riksdagen går förlustig ett värdefullt inslag av sakkunskap. Motsvarande iakttagelse har gjorts när det gäller de anställda på andra nivåer inom företagen.

Debatten i dessa frågor har förts inte minst inom SNS. Ett exempel är det föredrag om "Företaget, företagaren och politiken" som hölls av disponent Folke Petré vid SNS vinterkonferens på Köjagården 1955 och där blev utgångspunkt för en livlig diskussion. Disponent Petré, som har

personlig erfarenhet av den svåra uppgiften att förena riksdagsmannauppgiften med ställningen som företagsledare, lägger i detta nummer av Studier och debatt fram sina synpunkter under rubriken "Politiskt intresse — ett företagarintresse". Det är hans övertygelse att både näringslivet och samhället har mycket att vinna på en utökad och fördjupad insats från näringslivets folk i såväl riks- som kommunalpolitik. Med näringslivets folk förstås härvid alla i företagen arbetande personer.

Det är en gammal tanke att SNS skulle grundligare utreda verkligheten bakom de många allmänna iakttagelser som från olika håll förts fram i diskussionerna om näringslivets folk i politiken. På våren 1955 åtog sig nuvarande amanuensen vid Uppsala universitets statsvetenskapliga institution, pol. mag. Lennart Bodström, att för SNS räkning göra en undersökning av representationen i riksdagen 1920—1953 för olika grupper inom näringslivet — industri, handel och hantverk. Resultatet av denna undersökning, som utformats i samråd med representanter för SNS kansli, redovisas här.

Författaren har sökt gå bortom de ofta missvisande yrkesuppgifterna i riksdagstrycket och utröna riksdags-

männens verkliga yrkestillhörighet. Han har också studerat i vad mån ledamotskap i styrelser för aktiebolag, ekonomiska föreningar och affärsbankers avdelningskontor givit även riksdagsmän från andra yrkesområden en direkt kontakt med näringslivet och dess problem. Undersökningen har vid två tillfällen behandlats inom statsvetenskapliga seminariet vid Uppsala universitet under ledning av professor Carl Arvid Hessler. SNS framför sitt tack till professor Hessler och till seminariets medlemmar för det in-

trässe de ägnat undersökningen. Ett tack riktas också till de tjänstemän inom de olika politiska partierna som beredvilligt låtit författaren få del av sin rika personkänedom.

Det är SNS förhoppning att de personliga reflexioner och de utredningsresultat som här läggs fram skall bilda utgångspunkten för en fördjupad debatt i denna fråga av vital betydelse för näringsliv och samhälle.

Stockholm i mars 1956.

Hans B. Thorelli

Innehåll

Politiskt intresse — ett företagarintresse av Folke Petré (9—19)

För få riksdagsmän från industri och handel	11
Värderingen av politiskt arbete	12
Företagsledarnas möjligheter till egen politisk aktivitet	13
Ge de företagsanställda större möjligheter till politiskt arbete!	14
Positivare inställning från företagsledningen	15
Bättre ekonomiska villkor	15
Bättre beföringsvillkor	16
Samma villkor för alla	17
Den enskilde riksdagsmannen och de politiska arbetsformerna	17
Sammanfattning	19

Industrins, handelns och hantverkets folk i riksdagen

Olika yrkesgruppers förekomst och storlek åren 1920—1953 av Lennart Bodström (21—80)

Inledning	23
Metod och urvalsproblem	26
Källor	27
Indelning av materialet	28
Begreppen industri, handel och hantverk	29
Begreppet representera	30
Riksdagsmän från industri, handel och hantverk	31
Chefer för större företag — företagare I	31
Småföretagare — företagare II	35

Högre förvaltningspersonal — tjänstemän I	37
Lägre förvaltningspersonal — tjänstemän II	39
Arbetarpersonal	40
Funktionärer inom näringslivets organisationer — funktionärer I ...	43
Funktionärer inom tjänstemännens fackliga organisationer — funktionärer II	44
Funktionärer inom arbetarnas fackliga organisationer — funktionärer III	44
Riksdagsmän med begränsad anknytning till industri, handel och hantverk	46
Advokater och sakförare — specialgrupp I	46
Styrelseledamöter i handels- och industriföretag — specialgrupp II ..	46
Urvalsprinciper	46
Styrelseuppdragens antal och partifördelningen 1921—1950	48
Personer yrkesverksamma inom handel och industri	50
Uppdrag i olika företagstyper	50
1. Enskilda företag och övriga 1921—1950	50
2. Bransch och företagsstorlek 1931—1940	51
Antal styrelseposter per riksdagsman 1931—1940	53
Ordningsföljden mellan styrelse- och riksdagsmannaupdrag 1921—1950	53
Styrelseledamöter i affärsbankers avdelningskontor — specialgrupp III	55
Direktions- och styrelseledamöter i tidningsföretag — specialgrupp IV	58
Allmän översikt	61
Begreppet näringslivets folk	61
Yrkesgrupper och partier	61
Riksdagsmännens yrken och valmännens	67
Några utländska jämförelser	71
Korporativa representationssystem	73
Sammanfattning	74

Bilagor

1	Diagram över partiutvecklingen i riksdagen åren 1921—1953	77
2	Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgre- nar i procent	78
3	Riksdagarnas längd 1920—1953 (var fjärde riksdag)	78
4	Källor och litteratur	79

Folke Petré

Politiskt intresse – ett företagarintresse

Politiskt intresse - ett företagarintresse

För få riksdagsmän från industri och handel

Under detta sekel har vi fått uppleva en kraftig och ständigt fortlöpande expansion och produktivitetsstegring inom industri och handel. Allt större del av befolkningen har knutits till dessa näringsgrenar. Samtidigt har de samhällsekonomiska frågorna politiserats i en helt annan omfattning än förr, och företagen har i sitt handlande blivit mer beroende än tidigare av centralt i riksdagen träffade avgöranden.

Under sådana förhållanden skulle man ha anledning vänta sig att bland dem som verkar inom industri och handel finna ett aktivt politiskt intresse, ledande till ett successivt ökat deltagande i det rikspolitiska arbetet. Detta har emellertid inte inträffat. Av Lennart Bodströms utredning "Industrins, handelns och hantverkets folk i riksdagen", som framläggs i detta nummer av Studier och debatt, framgår att antalet riksdagsledamöter med verksamhet inom dessa näringsgrenar tvärtom är lägre idag än för 30 år sedan. Läget efter andrakammarvalet 1952 är att de utgör endast 20,2 % av det totala antalet yrkesverksamma riksdagsledamöter, medan samtidigt motsvarande grups andel av den röst-

berättigade yrkesverksamma befolkningen är 55,6 %.

Det är inte något alldeles okänt förhållande att så få från industri och handel deltar i riksdagsarbetet. Från företagsledarhåll brukar man uttrycka saken så, att det är synd att inte fler företagare sitter i riksdagen. Antalet företagsledare och egna företagare — med större eller mindre företag — har sedan 1920 gått ned från 46 till nu endast 27. Detta är givetvis att beklaga med tanke på den utblick och de insikter företagsledarna i särskilt hög grad kan ha när det gäller näringslivets frågor.

Det är emellertid inte bara egna företagare och företagsledare som det är ont om i riksdagen. Tjänstemän och arbetare från industri och handel är långt färre än vad man skulle vänta sig med hänsyn till väljarkårens sammansättning, och detta minst lika allvarliga problem är kanske inte lika välbekant. Vid 1953 års riksdag fanns endast 9 tjänstemän och 26 arbetare, utgörande 2,5 respektive 7,2 procent av det totala antalet yrkesverksamma ledamöter, medan motsvarande procental inom den yrkesverksamma röstberättigade delen av befolkningen var 13,8 respektive 34,7.

De anställda inom näringslivet har idag överlag betydligt större insikter

än förr i företagens förhållanden och arbetsbetingelser. Betydligt mindre motsättningar råder också kring det egna företagets mål och framgångsvägar. Många inom ett företag verksamma bör därför ha goda möjligheter att tillföra det politiska arbetet kunskaper och erfarenheter när det gäller den egna näringsgrenens problem.

Värderingen av politiskt arbete

När det gäller att utforma framtidens samhälle, är politiken vårt främsta instrument. Då vi samtidigt allmänt tillskriver det ekonomiska framtidskridandet ett centralt värde och vet att detta byggs upp av näringslivets effektivitet och produktionsförmåga, har man anledning beklaga att inte mer sakkunskap från industri och handel direkt tillförs riksdagsarbetet. Det blir lätt så, att näringslivet särskilt försvarar kravet på ekonomiskt framtidskridande och produktionsökning, medan de politiska instanserna mer hävdar trygghets- och stabilitetstanken. Lyckligare vore om inom politiken dessa olika synpunkter mera kunde komma till tals med varandra. Det är genom att ge och ta sakskalet som samarbetet och det goda resultatet växer fram, och detta gäller även här, trots allt vad som sägs om politiken.

Ringaktande uttalanden om den politiska verksamheten är inte så ovanliga. Taktik och kompromisser som kan accepteras i andra sammanhang rubriceras när det gäller politik ofta som något mindre hederligt. Ibland stöter man rentav på uppfattningen att politiken skulle vara ett ohederligt och

smutsigt hantverk. Att sådana allmänt hållna uttalanden är helt oberättigade — i varje fall när det gäller förhållandena i vårt land — torde inte närmare behöva utvecklas och kan knappast förklaras som någonting annat än ett utslag av ren okunnighet om det politiska arbetet och demokratins arbetsformer överhuvudtaget. Det är klart att inte alla yttringar av negativ inställning till politisk verksamhet kan härledas ur bristande kunskaper om politiken, men i vad annat bottnar t. ex. följande uttalande, som man ibland kan höra från företagsledare: "Det är meningslöst att lägga ner något arbete på politiken. Utvecklingen går ändå inte att påverka. Det är lika bra att det blir ett ordentligt bakslag, så att det sedan kan bli en regimförändring." Det orimliga i en sådan inställning framstår kanske tydligast, om man tänker sig motsvarande tanke förverkligad inom ett företag, i den formen att de anställda skulle underlåta att föra fram sina synpunkter eller ställa sitt kunnande till företagets förfogande.

De bristande kunskaperna bland företagsfolk om förhållandena på politikens område kan ge anledning till många missuppfattningar och också till överilade handlingar genom att den politiska effekten inte kunnat förutses. När man sedan beaktar vilket ringa deltagande vi har i rikspolitiskt arbete av de inom industri och handel verksamma och hur relativt litet den stora gruppen politiker därför kommer i beröring med synpunkter härifrån, är det kanske inte så märkligt att ömsesidigt misstroende kan uppstå. Säkerligen finns det fog

för talet om en klyfta mellan näringsliv och politik.

Det skulle därför säkert vara till nytta för det hela, om fler inom industri och handel knöts till riksdagsarbetet. Även ur rent demokratisk synpunkt bör nuvarande "underrepresentation" betraktas som otillfredsställande. Det får nog anses som ett samhällsintresse av första ordningen att en förbättring av dessa förhållanden kommer till stånd. Jag skall här göra ett försök att analysera bakgrunden till rådande förhållanden i detta avseende och också att föra fram förslag till åtgärder som kan tänkas leda till en förbättring.

Företagsledarnas möjligheter till egen politisk aktivitet

Varför finns det då inte fler företagare i riksdagen? Svaret på frågan är trots allt knappast att det inte finns tillräckligt många politiskt intresserade företagsledare. Det är snarare de praktiska svårigheterna som faller utslaget. Att vara företagsledare och samtidigt riksdagsman är ingen lätt uppgift. Företaget kräver sin man och riksdagen sin. En företagare måste leva inom och med sitt företag. Att därutöver sköta ett riksdagsmannaskap fordrar särskilda talanger, som endast ett fåtal besitter.

Med den tid som riksdagsarbetet numera tar behövs osedvanligt stor arbetskapacitet och organisationsförmåga. Flera av de företagsledare som kommit in i riksdagen har också måst lämna detta uppdrag ganska snart, därför att arbetsbördan blivit dem övermäktig.

Det finns andra som lämnat riksdagen, därför att de fått känslan av att arbetet där inte lönar sig. Insatsen har inte blivit vad de väntat. Ofta torde en sådan besvikelse bottna i en bristande insikt om att politiskt arbete framförallt är ett arbete på lång sikt och i att man från början inte förstått, att en position ute i samhället i och för sig inte ger en ställning i riksdagen. Riksdagen är den kanske mest demokratiska av alla församlingar. En position kan inte uppnås genom insatser utanför riksdagen utan måste steg för steg byggas upp med arbetet där. För att uppnå en plattform i riksdagen fordras också en särskild fallenhet för politiskt arbete som inte är alla given. I detta avseende kommer antagligen framtidens företagsledare att ha större förutsättningar, därför att företagets resultat ännu mer än idag torde bli beroende av företagsledarens förmåga att så leda företaget och framställa dess politik, att han får de anställda med sig. Detta förutsätter egenskaper av ungefär samma art som krävs av en god politiker.

För en företagare, i varje fall i en mindre rörelse, kan vidare ett riksdagsledamotskap leda till minskade inkomster, sammanhängande med att mera kvalificerade medarbetare måste anställas för att lätta den genom riksdagsarbetet ökade arbetsbördan.

Väljarna har sedan också ett ord med i laget. För att komma på valbar plats vid kandidatnominering för riksdagen fordras som regel ett visat aktivt intresse med gjorda insatser inom partiarbetet och inom kommunalpolitiken, och även detta är tyvärr ganska

sällsynt bland våra upptagna företagsledare.

Även om en del skulle vara att vinna med större politiskt intresse och villighet att åta sig politiska uppdrag från företagarnas sida, torde det med de praktiska svårigheter som redovisats knappast vara möjligt att räkna med något nämnvärt större antal aktiva företagsledare i riksdagen än hittills.

Ge de företagsanställda större möjligheter till politiskt arbete!

Härmed är inte sagt att det inte skulle vara möjligt att få fler inom industri och handel att delta i riksdagsarbetet. Det är inte från företagscheferna så mycket som från de övriga inom företagen anställda som ökningen skall kunna komma. För dessa borde kunna skapas gynnsammare betingelser för att kunna ta emot riksdagsuppdrag än som råder idag.

Varför är det nu så få inom industri och handel anställda tjänstemän och arbetare i riksdagen? Inte heller här torde den främsta förklaringen vara bristande politiskt intresse. Inom det lokalpolitiska arbetet förefaller nämligen dessa kategorier vara betydligt talrikare företrädade än inom rikspolitik. Även här är det säkerligen de ekonomiska och andra praktiska svårigheterna som utgör det största hindret för riksdagsengagemang.

Enklast kommer man frågan in på livet genom att se vilka grupper som är "överrepresenterade". Främst gäller detta statstjänstemännen. Enbart lärarna i riksdagen är enligt den Bodströmska utredningen fler än indu-

strins och handelns tjänstemän och arbetare tillhopa. Efter 1952 års val var lärarna 36, medan de yrkesverksamma tjänstemännen och arbetarna inom industri och handel till antalet var 35.

För de statstjänstemän som tar emot riksdagsmannaskap gäller som regel, att inkomsterna i samband därmed ökar. Samtidigt med att riksdagsmannarvode utgår, får de nämligen behålla huvuddelen av den ordinarie lönen. Statstjänstemännen står vidare kvar i karriären, och problemen med ersättning under den tid riksdagen pågår ger i allmänhet inga större svårigheter.¹

För de inom industri och handel verksamma finns inte motsvarande garantier. Tjänsten går i de flesta fall inte att uppehålla under riksdagstiden, och inkomsten därav bortfaller ofta helt. Att inträda i tjänst mellan riksdagsperioderna stöter många gånger på praktiska svårigheter, då arbetsuppgifterna under mellantiden övertagits av andra. När ingen eller ringa inkomst kan påräknas från arbetsgivaren, blir riksdagsledamotskapet ekonomiskt föga lönande. Riksdagsarvodet — som för närvarande utgör 17 000 för den som har sin hemort utanför Stockholm — räcker, trots att nära hälften är skattefri inkomst, endast i

¹ För uppdrag som riksdagsledamot äger statstjänstemän (utom aspirant eller extra tjänsteman som tjänstgjort blott viss kortare tid) erhålla tjänstledighet med B-avdrag, dvs. behåller i de högsta lönegraderna cirka hälften av lönen och i lägre lönegrader betydligt mer. Den tid då B-avdrag åtnjutes får tillgodoräknas som tjänstgöringstid när det är fråga om befordran, löneklassuppflyttning etc.

undantagsfall till att kompensera de ökade utgifter som följer med uppehållet i Stockholm, när familjen samtidigt bor i hemorten. När därtill kommer att befordringsmöjligheterna kan minskas eller helt bortfalla, är det inte så förvånansvärt, att inte fler av de anställda söker sig till riksdagen och att de som hamnar där ofta snart drar sig över till annan verksamhet, som ger möjlighet till inkomstpåfyllnad under riksdagstiden.

Positivare inställning från företagsledningen

Ett första villkor för att en ändring skall kunna komma till stånd är, att företagscheferna visar ett mer positivt intresse för politisk verksamhet från de anställdas sida. På denna punkt är det inte särskilt väl beställt. Den anställda måste kunna få känslan av att politisk verksamhet icke betraktas som något ovidkommande — av företaget icke önskvärd verksamhet.

Många företagare har som sagt tyvärr en rent negativ inställning till politisk verksamhet; i varje fall fälls ofta omdömen som av omgivningen inte kan tolkas på annat sätt. Det gör naturligtvis de anställda mindre benägna att ägna sig åt politiskt arbete, och särskilt märks detta bland företagsledningens närmaste män och i övrigt bland dem — inom alla skikt — som särskilt har förutsättningar att vinna befordran inom företaget. Detta är kanske just de grupper som företagsledaren från sina utgångspunkter vid närmare eftertanke helst skulle vilja se som rekryteringsbas även för de politiska uppdragen.

Skall man få en ökad benägenhet bland de anställda att ta emot politiska uppdrag, gäller det i första hand att få bort den negativa inställning till politisk verksamhet som man här och var finner bland företagarna. Detta är säkert — som redan sagts — mycket en fråga om upplysning. Men skall man få fram ett verkligt resultat, räcker det inte med att man uppnår en mera allmänt positiv syn på politiskt arbete. Det behövs att man bland företagsledningarna överlag kommer fram till ett direkt intresse för politisk verksamhet från de anställdas sida, ett positivt intresse som inte stannar vid ord utan också omsätts i handling.

Bättre ekonomiska villkor

Vad kan göras och hur mycket kan man rimligtvis begära av en arbetsgivare? I tidigare avsnitt har här berörts vilka svårigheter den stöter på ifråga om risker för minskad inkomst och försämrade befordringsmöjligheter som vill söka sig till riksdagsarbete. Staten som arbetsgivare har som nämnts löst båda dessa problem. Kunde inte ett mål vara att ge de anställda inom det enskilda näringslivet samma möjligheter att ta emot riksdagsmannaupdrag som de statsanställda? Skulle det vara så orimligt att den i företaget anställda får möjlighet att tjänstgöra mellan riksdagsperioderna och, under förutsättning att han gör detta, också erhåller något ekonomiskt bidrag under den egentliga riksdagstiden? På ett sådant sätt skulle den anställda kunna skyddas från inkomstbortfall och hans intresse att verka inom företaget bestå.

Det är dock givet att ett sådant arrangemang kan stöta på praktiska svårigheter och ibland utgöra en verklig ekonomisk uppföring för företagen, särskilt för de mindre företagen. Här borde ett direkt ekonomiskt stöd kunna komma in från någon av de huvudorganisationer företaget tillhör, vilka också bör ha intresse av att personer med erfarenhet från företagens verksamhetsområden bereds möjlighet att delta i riksdagsarbete.

Det ekonomiska bidraget till anställda som verkar i riksdagen bör vara av samma art och omfattning i olika företag. I annat fall löper man risken att den anställde kan få i varje fall en känsla av beroendeskap gentemot sin arbetsgivare vid utövande av riksdagsuppdraget. Bidraget måste komma att utgå efter någon sorts vedertagen princip, så att vederbörande inte känner sig ha någon särskild favör från företaget.

Sett i större sammanhang gäller det ju inte heller att särskilt favorisera de inom industri och handel anställda, utan med åtgärderna skulle man närmast syfta till att bereda de där verk samma samma möjlighet som andra grupper att ägna sig åt rikspolitiskt arbete. Därvid skulle alltså de förhållanden som gäller för statstjänstemän vara vad som ligger närmast till hands att söka uppnå.

Självfallet finns det även andra grupper än de inom industri och handel verk samma som av ekonomiska skäl kan ha svårigheter att ägna sig åt riksdagsarbete, och det vore säkerligen välkommet om man även här bemödade sig att finna en lösning av

problemet på något likartat sätt. Läkarna är kanske här den yrkesgrupp som man framför andra skulle önska få talrikare företräd i riksdagen, med tanke på vidden av de åtgärder för hälso- och sjukvård som riksdagen har att ta ställning till. Om t. ex. en privatpraktiserande läkare skulle vilja ägna sig åt politiskt arbete, låge det väl därför ganska nära till hands att Läkarförbundet lämnade sitt stöd, så att detta kunde ske utan alltför stort inkomstbortfall.

Bättre befördringsvillkor

Det har tidigare, vid jämförelsen med statstjänstemännens förhållanden, talats om den särskilda svårighet som ligger i att kunna trygga befördringsgången för en privatanställd som ägnar sig åt riksdagsarbete. Det är alldeles uppenbart att denna sida är mycket svårare att tillgodose än den ekonomiska. Det är viktigt att företagen mer än hittills söker slå vakt om möjligheterna för dem som inträtt i riksdagsarbete att vinna befördran inom företaget. Man får dock vara medveten om att detta i många fall blir omöjligt att ordna. Frågan kommer då osökt, om det inte kan finnas några alternativa karriärmöjligheter för dessa personer.

En naturlig utväg skulle naturligtvis vara att, i de fall där lämpliga personliga förutsättningar föreligger, näringslivets organisationer utnyttjade möjligheterna att engagera dem inom industri och handel som deltar eller har deltagit i rikspolitiskt arbete. Detta behöver ingalunda vara någon upp-

offring för dessa organisationer utan skulle tvärtom många gånger kunna vara en vinst genom den kunskap om politiska förhållanden och de värdefulla personkontakter som därigenom skulle tillföras organisationerna. Även från de enskilda företagens synpunkt borde det vara värdefullt med en sådan överföring av praktisk erfarenhet från företagens verksamhet till organisationernas och — i de fall då vederbörande senare återgår till uppgifter inom något företag — en omvänd överföring av erfarenheter från organisationernas arbete.

Metoden att i intresseorganisationer anställa aktiva riksdagsmän kan emellertid, om den tillämpas i större omfattning, enligt min mening också ha en klart negativ sida. Inte minst genom dessa organisationers uppgift som remissinstanser kan den enskilde riksdagsmannen i sin politiska verksamhet bli bunden av organisationernas ståndpunkter eller hamna i motsatsställning gentemot sin arbetsgivare. Ett sådant beroende skulle med andra ord kunna leda till inslag av ett korporativt statsklick, med allt vad detta innebär av bundenhet i opinionsbildningen.

Enligt detta sätt att se skulle därför ett fastare engagemang inom organisationerna vara att rekommendera först när det gäller personer som lämnat ett riksdagsuppdrag.

Säkerligen skulle sådana karriärmöjligheter inom organisationerna kunna vara av betydelse när det gäller för en företagsanställd att övervinna sin tveksamhet inför ett riksdagsmannauppgdrag.

Samma villkor för alla

En företagschef med deciderad politisk uppfattning kan naturligtvis ställa sig frågan, om det från företagens synpunkt är riktigt att stimulera en anställd med annan partitillhörighet till politisk aktivitet. Här är vi inne på en viktig fråga, där det gäller för företagsledarna att en gång för alla fatta en klar principiell ståndpunkt. Den bör inte kunna bli någon annan än att alla i detta avseende skall behandlas lika. Den företagare finns nog inte numera som söker påtvinga de underordnade sin egen politiska uppfattning, och när detta framstår som något självklart, bör det också vara naturligt att söka ordna så att det inte blir svårare för den ene än för den andre att ta emot ett politiskt uppdrag.

Det är också en skev syn att tro, att man därigenom skulle gynna något särskilt parti. Man tillför inte på det sättet ett visst parti något nytt mandat. Däremot bidrar man till att mandatet går till en person som är verksam inom företagens område — vare sig det nu är industri eller handel — i stället för till en lärare, ombudsman, "yrkespolitiker" eller dylikt, som annars kunde bli fallet, och detta får anses som något väsentligt mot bakgrund av vad som tidigare anförts ifråga om riksdagens sammansättning och de relativt goda insikter de anställda överlag idag har i företagens problem och förhållanden.

Den enskilde riksdagsmannen och de politiska arbetsformerna

I detta sammanhang kan det vara skäl att något beröra riksdagens ar-

betsformer, kring vilka det ofta uppstår missförstånd. Genom att ett partis medlemmar vid slutbehandlingen av ett ärende i riksdagen i regel är väl samlade i ett gemensamt ställningstagande uppkommer lätt den mening, att den enskilde riksdagsmannen inte har någon större möjlighet att påverka förhållandena. Man glömmer att arbetet i riksdagen inte bara är det som syns utåt i debatter och röstningar. Innan frågorna kommer så långt, utförs ett omfattande arbete i första hand inom partiernas riksdagsgrupper och sedan inom utskotten. Alldeles särskilt vid förbehandling av ärendena inom riksdagsgrupperna har den enskilde riksdagsmannen, i den fria och öppna diskussion som där råder, möjlighet att med saklig information påverka sitt partis ställningstaganden. Mot bakgrund bl. a. härav har den utomstående all anledning att vara försiktig med slutsatser om den enskilde ledamotens insatser i riksdagsarbetet.

Det är vidare så att man ofta anser det möjligt att genom en persons partitillhörighet sluta sig till hans uppfattning i bl. a. näringspolitiska frågor. Något sådant samband behöver naturligtvis i och för sig inte råda. Det kan vara samstämmighet med partiet på helt andra områden som dikterat hans val av parti.

Det är kanske på sin plats att också med några ord beröra arbetet i de statliga utredningar och kommittéer i vilka riksdagsledamöter brukar ingå. Det klagas ofta över att dessa kommittéer, när de berör näringslivets frågor, är sammansatta av personer som inte är speciellt sakkunniga. När det gäller

större frågor, för vars avgörande riksdagsbeslut erfordras, är kommittéerna som regel parlamentariskt sammansatta, varvid de olika partierna är representerade med en eller flera av sina riksdagsledamöter. Denna form är ändamålsenlig med tanke på att partierna därigenom får bättre insikt i frågorna och att den fortsatta behandlingen i riksdagen underlättas. När det gäller frågor som berör industri och handel, är det många gånger svårt att samtidigt uppfylla önskemålet om hög grad av sakkunskap och kravet på parlamentarisk sammansättning. Antalet riksdagsmän med erfarenhet och kunskaper på dessa områden räcker helt enkelt inte till.

Att det inte finns fler riksdagsmän med direkt inblick i näringslivets arbetsförhållanden torde väl också vara en viktig förklaring till tendensen hos regeringen att oftare än förr fatta ståndpunkt i ekonomiska och andra frågor på grundval av direkta kontakter med olika grupper och organisationer, vilket kan leda till att riksdagen ställs vid sidan av händelseutvecklingen och t. o. m. inför praktiskt taget fullbordade fakta.

Skall det fulla värdet komma ut av ett vidgat deltagande i riksdagsarbete av de inom industri och handel verk samma, förutsätter detta helt självfallet att de som ägnar sig åt detta politiska arbete har tillgång till all möjlig saklig information kring företagens problem. Det bör vara en företagsledaruppgift att se till att detta behov tillgodoses från det enskilda företags sida och en organisationernas uppgift att ge översiktlig information från branschen och näringslivet

som helhet. Självfallet bör man också kunna vänta sig att de politiskt aktiva från sin sida håller en nära och fort-löpande kontakt med företag och organisationer.

Vad som här har behandlats är åtgärder som företag och organisationer borde vidta för att stimulera företagare och anställda inom näringslivet till ökad rikspolitisk aktivitet. Det är självklart att en sådan aktivitet också skulle främjas av åtgärder från andra håll. Därvidlag är säkerligen en förkortning av riksdagssessionerna det angelägnaste önskemålet, vilket dock inte kan ske utan en väsentlig omorganisation av riksdagens arbetsformer. Det är väl inte osannolikt att det råder ett samband mellan minskningen i antalet företagare och företagsanställda i riksdagen under senare år och ökningen av sessionernas längd under motsvarande tid. En höjning av riksdagsarvodet torde vara en mer tveeggad metod att lösa denna fråga, med tanke på att man därmed sannolikt skulle få fler "yrkespolitiker" i riksdagen.

Sammanfattning

För närvarande råder en stark "underrepresentation" i riksdagen av inom industri och handel verksamma. Det måste vara ett samhällsintresse och i hög grad ett företagarintresse att riksdagsarbetet i större utsträckning berikas med de kunskaper och erfarenheter om näringslivets arbetsförhållanden som dessa yrkesgrupper har. Dessa

näringsgrenar får allt större betydelse för utvecklingen. Inte minst genom teknikens utomordentligt snabba utveckling förestår inom industrin strukturförändringar, där en anpassning till samhällsförhållandena i övrigt reser en rad nya och för vårt lands framtid viktiga problem.

Helt självfallet skulle det vara av största värde, om företagsledarna själva i större omfattning åtog sig riksdagsmannauppsdrag. De praktiska svårigheterna är emellertid så framträdande, att något större tillskott från denna grupp inte torde vara att förvänta. Desto viktigare är då att skapa bättre betingelser för de anställda att träda in i riksdagen. Skall ett större antal inom industri och handel verksamma kunna ägna sig åt politiskt arbete, förutsätter detta inte bara att företagsledarna klart inser värdet av det politiska intresset från de anställdas sida. Accepterande av politiskt intresse som ett företagarintresse bör också leda till aktiva åtgärder för att stimulera de företagsanställda till ökat deltagande i rikspolitiskt arbete.

Dessa åtgärder bör vara av samma art och omfattning i olika företag och oberoende av den anställdes tjänsteställning och partitillhörighet. Ett lämpligt mål bör vara att söka ordna så, att de inom industri och handel verksamma får samma möjlighet att åta sig riksdagsmannauppsdrag som statens befattningshavare, och detta bör icke stöta på några oöverstigliga svårigheter, under förutsättning av samverkande åtgärder från företagen och dess organisationer.

Lennart Bodström

Industrins, handels- och hantverkets folk i riksdagen

Olika yrkesgruppers förekomst och storlek
åren 1920 – 1953

Inledning

Intill 1866 utgjordes den svenska folkrepresentationen av ståndsriksdagen, uppdelad på fyra kamrar. Det ankom på borgarståndet att särskilt företräda "stadsnäringsarna" handel, hantverk och en begynnande industri. Röstberättigade vid val till borgarståndet var endast städernas "rätta borgare" eller med ett annat uttryck de som vunnit "burskap" som borgare. De regler efter vilka burskap erhöles växlade från tid till annan, ibland också från stad till stad. Huvudsakligen utgjordes de burskapsägande borgarna av handlande och hantverkare.

Under större delen av frihetstiden existerade i begränsad omfattning kvinnlig rösträtt, såtillvida som änkor och döttrar vilka ärvt avlidna näringsidkares rörelser hade rätt att delta i valen. Städernas ämbets- och tjänstemän var däremot icke röstberättigade, om de inte vid sidan av sin tjänst var köpmän eller hantverkare.

I en del fall ägde varje röstberättigad en röst. I andra fall röstade man efter graderad skala. Mot slutet av ståndstiden var den graderade skalan allmänt införd. Då gällde också att endast den fick väljas som erlagt vissa föreskrivna belopp i skatt.

Rösträttens anknytning till städernas näringsidkande befolkning innebar icke att riksdagens borgarstånd uteslutande bestod av personer till-

hörande denna samhällsklass. Ehuru de själva saknade rösträtt, kunde borgmästare och rådmän inväljas i ståndet. Städernas röstberättigade föredrog också i stor utsträckning att vid riksdagsmannavalen utse sina representanter bland magistratens ledamöter. Vid 1771—1772 års riksdag inrymde borgarståndet 77 magistratspersoner. I övrigt bestod ståndet av 27 handlande och 15 hantverkare.

Vid 1828—1830 års riksdag beslöts att medge bergsbruksidkare inträde i borgarståndet. Större betydelse hade den reform som genomfördes vid 1856—1858 års riksdag, då kravet på burskap avskaffades. I ståndet inträdde nu representanter för två dittills utestängda samhällsgrupper, nämligen utövare av fria yrken samt andra ämbets- och tjänstemän än magistratspersoner. Näringslivets representation sjönk kraftigt. Städernas handlande och hantverkare, som vid 1853—1854 års riksdag uppgick till 48 procent av ståndets ledamöter, utgjorde vid 1865—1866 års riksdag 28 procent. Reformen fick kort tid att verka, ty den genomfördes vid en tidpunkt då ståndsriksdagen stod inför sitt avskaffande.

Även om borgarståndet var den naturliga hemvist för handlens och industrins män, stod företagare att finna också på annat håll inom riks-

dagen. En adlig näringsidkare, som var huvudman eller utsedd fullmäktig för sin ätt, kunde ta plats på riddarhuset. Eftersom adelsmännen i mindre utsträckning än de ofrälse ägnade sig åt handel eller industri, blev dock kombinationen av näringsidkare och adlig riksdagsledamot tämligen sällsynt.

Många faktorer medverkade till att diskreditera ständsriksdagen så starkt, att den slutligen förkastades som representationsform efter en politisk kamp som med växlande intensitet förts genom ett halvt århundrade. Folkrepresentationens uppsplittring på fyra kamrar gjorde lagstiftningsproceduren så invecklad, att genomförandet av åtskilliga reformförslag fördröjdes eller uteblev på grund av arbetstekniska svårigheter. Ståndssystemets sociala brister var dock mer iögonfallande än dess tekniska.

Vid mitten av 1800-talet bodde 11 procent av Sveriges befolkning i städerna. Då städernas riksdagsmän bildade ett eget stånd, innehade de numeriskt uttryckt 25 procent av den politiska makten i riksdagen. För den som såg till befolkningstalen tedde sig

adelns och prästerskapets särskilda representation ännu orimligare. Av landets invånare tillhörde 0,3 procent adelsståndet och 0,4 procent prästeståndet.

De ekonomiska rösträtts- och valbarhetsvillkor som åtföljde tvåkamarsystemet vid dess införande resulterade i att näringslivets representation i riksdagen totalt förändrade karaktär. Under hela ståndstiden hade företagarna inom borgarståndet väsentligen utgjorts av handlande och hantverkare. Småföretagarnas majoritet uppgick till 80 à 85 procent, även sedan bergsbruksidkarna fått tillträde till borgarståndet.

Vid den första tvåkammarriksdagen fanns i andra kammaren 10 handlande och hantverkare. Industriidkarnas och grosshandlarnas antal var 21. I första kammaren fanns något år senare 28 storföretagare men ingen handlande eller hantverkare. Under de följande trettio åren steg småföretagarnas antal långsamt, så att vid 1897 års riksdag ungefär hälften av företagarna i andra kammaren kunde räknas till denna grupp. När antalet vid sekelskiftet ånyo började sjunka, motsva-

Tabell 1. Industrins, handelns och hantverkets representation i andra kammaren före och efter rösträttsreformen 1907—1909

Yrkesgrupp	1906		1912	
	Antal	%	Antal	%
Industriidkare, grosshandlare m. fl.	23	10	15	6
Handlande, hantverkare	13	6	15	6
Arbetare	5	2	19	8
Totalt	230	100	230	100

Tabell 2. Industrins, handelns och hantverkets representation i första kammaren åren 1870 och 1910

Yrkesgrupp	1870		1910	
	Antal	%	Antal	%
Industriidkare, grosshandlare m. fl.	28	22	37	25
Handlande, hantverkare	— ¹	—	3	2
Arbetare	—	—	—	—
Totalt	126	100	150	100

¹ — = 0.

rades detta av en ökning för en ny grupp riksdagsmän — industriarbetarna. Stigande penninginkomster hade gjort nya medborgargrupper rösterättigade, redan innan någon förändring i valbestämmelserna hunnit vidtas.

Vid 1878 års val inträdde en järnarbetare i andra kammaren. Han var likväl icke den förste riksdagsmannen med arbetartitel. Vid den sista ståndsriksdagen 1865—1866 fanns bland ridderskapet och adeln en representant, som uppges ha varit verkstadsarbetare.

Införandet av allmän och lika rösterätt för män vid andrakammarval medförde större politiska än sociala förändringar i kammarens sammansättning. Dock inträdde en betydande ökning av antalet arbetare.

I tabell 2 visas första kammarens sammansättning, dels omedelbart efter tvåkammerssystemets införande, dels vid tiden för den kommunala rösträttens första väsentliga demokratisering men innan denna hunnit inverka på kammarens sammansättning.¹ I kammaren bibehöll de större företagens representanter en kompakt majoritet bland industrins, handelns och hantverkets företrädare ända fram till tiden för författningsrevisionen 1918—1921. Arbetare inom dessa näringsområden saknades i kammaren ännu vid 1930-talets ingång.

¹ Den år 1909 genomförda reformen av den kommunala rösträtten fick sin fulla betydelse för första kammaren två år senare, då kammaren upplöstes och totala nyanval förrättades.

Metod och urvalsproblem

Hur riksdagsmännen fördelar sig på olika yrkesgrupper meddelas efter varje val i den officiella valstatistiken. En noggrannare presentation av första kammarens sociala sammansättning vid fyra olika riksdagar åren 1870—1930 och av andra kammarens sammansättning vid åtta riksdagar under åren 1867—1933 har givits i en serie uppsatser, utarbetade inom seminariet för statskunskap i Uppsala.¹ Såväl dessa uppsatser som valstatistiken har haft till ändamål att visa samtliga yrkesgruppers förekomst och storlek i riksdagen. Uppgiften har bestått i att hänföra varje riksdagsman till en huvudykesgrupp, varvid med nödvändighet åtskillig värdefull detaljinformation försvunnit ur bilden. Exempelvis handelns och industrins representation i riksdagen har endast delvis kunnat återspeglas. En riksdagsman som vid sidan av ett statligt ämbete innehaft styrelseuppdrag i olika företag med flera tusen anställda har kommit att klassificeras som ämbetsman. Många riksdagsmän inom skilda yrken har haft sådana styrelseuppdrag. När intresset i denna undersökning ägnas enbart åt industrins, handelns och hantverkets folk, ökas möjligheterna att ta hänsyn även till riks-

¹ *Brusewitz*, m. fl., Studier över den svenska riksdagens sociala sammansättning, Uppsala 1936. Ur detta arbete har hämtats flertalet av de sifferuppgifter som återgivits i den historiska översikten.

dagsmän med en mer begränsad anknytning till näringslivet.

Handelns, industrins och hantverkets representation i riksdagen skall här belysas statistiskt — för korthetens skull får hantverket gå in i uttrycket "handel och industri". Utanför detta kvantitativa betraktelsesätt går framställningen icke. Frågan om orsakerna till de variationer i yrkesfördelningen som uppvisas mellan olika riksdagsår behandlas kortfattat och endast i de avsnitt där förändringarna i yrkesgruppernas storlek sätts i relation till partiernas växlande styrka. Den politik näringslivets representanter fört i riksdagen berörs inte alls.¹

Fullständig exakthet nås endast undantagsvis vid socialstatistiska undersökningar. I särskild grad gäller detta, om en studie samtidigt är av historisk karaktär. De uppgifter som ligger till grund för en sådan undersökning har

¹ Just denna fråga är av primärt statsvetenskapligt intresse. Förf. hoppas att i annat sammanhang få behandla den. Den inrymmer bl. a. detaljproblemet i vilken mån en yrkesgrupp kunnat spela en självständig roll inom olika riksdagspartier. Vid ett studium av detta ämne måste en stark begränsning ske såväl till tidsperioden som till vissa betydelsefullare politiska tvistefrågor. Problemet kan emellertid överhuvudtaget icke behandlas, förrän man med största möjliga exakthet fastslagit, vilka riksdagsmän som verkligen kan anses vara representanter för näringslivet. (Om användningen av begreppet representant — se s. 30.)

ofta hopbragts och ordnats för helt eller delvis andra syften än de som är aktuella vid en statistisk framställning. Under sådana förhållanden blir det därför riktigast att uppfatta de framkomna resultaten som närmevärden. Hur troget dessa approximativa resultat motsvarar verkligheten beror i första hand på källmaterialets beskaffenhet.

Källor

I riksdagstrycket och i den officiella valstatistiken anges titlar för nästan alla riksdagsmän. Såsom yrkesbeteckningar är dessa titlar i många fall otillfredsställande. Ibland är de direkt missvisande. En verkställande direktör i ett kommunalt bostadsbolag betecknades i riksdagens matriklar under 29 år som typograf och f. d. typograf. Han hade lämnat det sistnämnda yrket vid 30 års ålder och långt före inträdet i riksdagen. En ackvisitör för ett tidningsföretag, vilken lämnade sin anställning på grund av en mängd uppdrag i det allmännas tjänst, omtalas därefter i riksdagstrycket som metallarbetare. Direktörer och disponenter i industri- och handelsföretag påträffas under beteckningar såsom rådmän, handlande, lantbrukare, godsägare m. m. En direktör för ett glasbruk inträdde i riksdagen med titeln landstingsman. Den korrigerades sedan till direktör för att efter ett par år ändras till f. d. glasblåsare. Från och med det år då riksdagsmannen överflyttades till första kammaren finner man honom på nytt klassificerad som direktör.

Fall av uppenbart felaktig yrkesklassificering förekommer inom alla yrkesgrupper och alla partier. Endast ett fåtal typiska exempel har här givits. Gemensamt för samtliga påträffade fall är med blott ett par sällsynta undantag benägenheten att vilja anses tillhöra yrkesgrupper som rymmer större delar av befolkningen än vad olika chefskategorier av naturliga skäl kan göra. Därigenom får ett ökat antal människor intrycket att de väljer riksdagsmän ur sina egna led.

Otillförlitligheten i de officiella uppgivna titlarna har gjort det nödvändigt att i källor utanför riksdagstrycket kontrollera varje riksdagsledamots yrkestillhörighet. Som grund för denna kontroll har först och främst använts olika årgångar av industri- och handelskalendrar samt ett stort antal biografiska uppslagsverk. Kontrollarbetet har fått göras särskilt omfattande i de fall där källorna lämnat motstridande uppgifter. Upplysningar har vidare inhämtats från två stockholmsstidningars personarkiv.¹ Ifråga om riksdagsmän vilkas yrken icke kunnat fastslås med hjälp av tryckt material har personkällor utnyttjats.² Kontakt har sålunda tagits med samtliga politiska partiers kanslier. Den be-

¹ Morgon-Tidningen och Svenska Dagbladet.

² Muntliga och skriftliga upplysningar som förf. mottagit har i största möjliga utsträckning kontrollerats. Någon väsentlig felaktighet i de mottagna upplysningarna har därvid icke konstaterats. De muntliga uppgifternas källvärde ökar också därigenom att de endast berör enkla faktiska förhållanden, som rimligtvis icke kan antas vara kontroversiella — en riksdagsmans tillhörighet till viss yrkesgrupp.

tydande personkännedom som tjänstemännen där besitter har löst ett stort antal svåra klassificeringsproblem. Partiernas funktionärer har i många fall kunnat lämna anvisningar på personer med möjlighet att ge ytterligare information.

Generellt kan sägas att det med tillgängligt källmaterial är möjligt att redovisa riksdagsmännens uppdelning på huvudyrken inom näringslivet på ett sätt som mycket nära bör ansluta sig till den verkliga yrkesuppdelningen. Ifråga om den begränsade anknytning till näringslivet som huvudsakligen omfattar styrelseuppdrag i svenska aktiebolag ligger fullständighet utom det möjligas gräns. Vad som här kan uppnås är minimivärden. Detta är i synnerhet fallet ifråga om första hälften av 1920-talet. För den därpå följande tiden föreligger ett väsentligt rikhaltigare källmaterial.

Indelning av materialet

Materialet presenteras indelat efter yrken i åtta huvudgrupper och fyra kompletterande specialgrupper. Indelningen avviker på några punkter från den yrkesuppdelning som förekommit i tidigare undersökningar på angränsande områden. Det har exempelvis framstått som nödvändigt att skilja mellan fackföreningsfunktionärer och partiombudsmän. Den förstnämnda gruppen har till näringslivet en speciell anknytning som den senare saknar. Personer som helt eller delvis är engagerade i tidningsföretags ekonomiska ledning bildar liksom advokater en särskild grupp. Skiljaktigheterna är icke större än att jämförelser lätt kan

göras, dels med valstatistiken, dels med tidigare utförda undersökningar rörande riksdagens sociala sammansättning.

Hur gruppindelningen utförts och motiveringen för denna visas i anslutning till behandlingen av varje särskild yrkesgrupp. En översikt av indelningen erhålls i följande uppställning.

Huvudgrupper (1920—1953)

1. *Företagare I.* Företagsledare inom större företag.
2. *Företagare II.* Handlande, hantverkare och övriga näringsidkare.
3. *Tjänstemän I.* Högre förvaltningspersonal inom företagen.
4. *Tjänstemän II.* Verkmästare och förmän, kontorspersonal, affärsbiträden och likställda.
5. *Arbetare.*
6. *Funktionärer I.* Anställda funktionärer inom näringslivets organisationer.
7. *Funktionärer II.* Anställda funktionärer inom tjänstemännens fackliga organisationer.
8. *Funktionärer III.* Anställda funktionärer inom arbetarnas fackliga organisationer.

Grupper med viss anknytning till handel eller industri (1921—1950)

Grupp I. Advokater och sakförare.

Grupp II. Styrelseledamöter i aktiebolag eller ekonomiska föreningar samt personer som vid sidan av ett annat huvudyrke — t. ex. som jordbrukare — bedriver handel eller industriell verksamhet.

Grupp III. Styrelseledamöter i affärsbankens avdelningskontor.

Grupp IV. Chefredaktörer, ekonomichefer och styrelseledamöter i tidningsföretag.

Riksdagsmän som vid femtio års ålder eller senare lämnat affärslivet utan att övergå till annan yrkesverksamhet har inräknats i de grupper som de dessförinnan tillhört. Detta gäller dock icke specialgrupperna II—IV.

Begreppen industri, handel och hantverk

Utöver den vanskliga uppgiften att söka åstadkomma en rationell yrkesuppdelning tillkommer svårigheten att fastslå vilka företag som inryms i gruppen handel och industri. Det sistnämnda indelningsproblemet löses inte genom att man uppställer en allmän giltig regel. Därtill är näringslivet alltför rikt differentierat. De urvalsprinciper som likväl måste uppdras får inte tillämpas rigoröst. De måste kunna smidigt anpassas till de särskilda omständigheter under vilka en rad företagstyper och enskilda företag verkar.

Det ter sig naturligt att först och främst avskilja näringsgrenarna jordbruk, skogsbruk och fiske. Som en följd av att jordbruket undantas, bortfaller exempelvis en riksdagsman som är direktör i ett lantbruksaktiebolag, vilket närmast är att betrakta som ett stort lantbruk, specialiserat på husdjursuppfödning. Eftersom skogsbruket avskilts, återfinns inga jägmästare, lägre skogstjänstemän och skogsarbetare i de följande förteckningarna över riksdagsmän. Å andra sidan fin-

ner man där sågverksägare och sågverksarbetare.

Den andra princip som tillämpats vid urvalet är förekomsten av ett verkligt eller potentiellt konkurrensförhållande. För driften av en statlig vapenfabrik är betingelserna i många avseenden likartade med dem som förekommer inom privatägda företag. Detta gäller exempelvis arbetskraftstillgång, arbetslöner, råvarupriser och produktivitetsförhållanden, allt faktorer på vilka näringslivets män i riksdagen kan förväntas ha speciella synpunkter. Men en väsentlig skillnad består, nämligen olikheten i avsättningsvillkor. Denna omständighet har tillmätts avgörande betydelse, då en fabriksförvaltare vid en vapenindustri inte tagits med i undersökningen, medan en arbetare vid Televerkets verkstad i Nynäshamn kommit att ingå. Det sistnämnda företaget har ansetts i viss, om än begränsad, utsträckning konkurrera med privatföretag. Dessamma är fallet med kommunala restaurangbolag och bostadsföretag. Dock har inte medräknats en riksdagsman som varit styrelseledamot i ett aktiebolag med uppgift att bygga bostäder vilka endast skulle upplåtas åt behövande, barnrika familjer. Bland de riksdagsmän som varit styrelseledamöter i banker medtas även sådana som tillhört den av staten till största delen ägda Jordbrukarbanken.

En icke obetydlig grupp riksdagsmän som utesluts ur undersökningen är sådana, som innehaft anställning eller styrelseuppdrag hos företag vilka för sin verksamhet erhållit ensamrätt inom hela landet eller en del av detta. En sådan ensamrätt åtnjuter

bl. a. en rad trafikföretag, främst järnvägar och vissa busstrafiklinjer.

Företag som ägs helt eller delvis av stat eller kommun eller vari av andra skäl de offentliga organens inflytande är stort tillerkänns av dessa gärna en gynnad ställning. Att representanter för denna i varierande grad offentliga sektor av näringslivet och representanter för den privata sektorn betraktar åtskilliga ekonomiska frågor från skiljaktiga utgångspunkter är uppenbart. Av denna anledning är det nödvändigt att i ett par avsnitt av framställningen göra en uppdelning av riksdagsmännen i en grupp som företräder rent enskilda och konsumentkooperativa företag och en grupp som företräder den återstående delen av handeln och industrin. Grundläggande för både den enskilda och den kooperativa riktningen inom den privata företagssektorn är att de på marknaden uppträder i konkurrens med varandra och att ingen av företagsformerna mottar understöd av allmänna medel. För många företag inom den offentliga sektorn av näringslivet är läget ett annat.

Då det gäller att avgöra, om en riksdagsman med anknytning till ett subventionerat företag bort medräknas eller ej, har subventionens art fått bli bestämmande. Under Svenska Spannmålsaktiebolagets första räkenskapsår (1936) tillsköt staten 1 435 000 kronor till täckande av förlust och 230 100 kronor till vad som i balansräkningen betecknades som "förräntning". Efter dessa operationer utdelade företaget fyra procent på aktiekapitalet. Det statliga understödet var närmast avsett att möjliggöra de stödköp av

spannmål varmed man sökte avhjälpa den då aktuella jordbrukskrisen. Den rad riksdagsmän som ingick i aktiebolagets styrelse medtas i fortsättningen inte.

En annan grupp företag som uteslutits är statliga och kommunala affärsdrivande verk. Vidare har uteslutits representanter för elkraftsföretag, som bildats för att förse en eller ett fåtal kommuner med kraft.¹

Begreppet representera

När man säger att en riksdagsman *representerar* sitt yrke eller sin näringsgren, är detta riktigt endast i överförd bemärkelse. Närmast företräder han den grupp människor som valt honom eller givit sina röster åt det parti vars kandidat han varit. Statsrättsligt bryts dock kontakten mellan riksdagsmannen och hans väljare redan i och med att valförfarandet avslutats. När han inträder i riksdagen, kan han formellt icke åläggas att följa instruktioner från vare sig sina väljare eller sin väljarorganisation. Att han i formellt avseende står lika fri i förhållande till den grupp av yrkesutövare som han tillhör, säger sig självt. Då en riksdagsman i denna framställning omtalas som representant eller företrädare för en viss näringsgren eller yrkesgrupp, har begreppet representant följaktligen icke innebörden av befullmäktigad.

¹ Sådana företag finansieras i viss utsträckning på sätt som saknar motsvarighet inom övriga delar av näringslivet, exempelvis genom upplåning hos pensionsstyrelsen eller statskontoret.

Riksdagsmän från industri, handel och hantverk

Chefer för större företag — företagare I

Denna huvudgrupp omfattar grosshandlare och industriidkare, chefer för större företag och för självständiga enheter inom dessa, samt bankdirektörer. Gruppen omfattar även ett par byggmästare, fabriker och "handlande". Dessa yrkesutövare har sammanförts med övriga storföretagare i sådana fall där de i sin verksamhet sysselsatt minst 25 anställda eller där deras företag varit organiserade som aktiebolag med ett kapital överstigande 100 000 kronor. I denna ka-

tegori har inräknats ett par personer med ledande ställning inom konsumentkooperationen.

Under åren 1920—1953 har sammanlagt 107 riksdagsmän intagit ledande ställningar inom större handels- och industriföretag. Av dessa ledamöter har 50 tillhört enbart första kammaren, 48 enbart andra kammaren, under det att 9 först inträtt i andra kammaren och sedan efter varierande tid överflyttats till den första. De överflyttade riksdagsmännen har varit medlemmar av andra kammaren under genomsnittligt dubbelt så lång tid som de tillhört medkammaren.

Tabell 3. Företagare I, fördelade på kamrar och partier 1920—1953
(hela antalet)

Parti	FK		AK		FK och AK	Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	Antal	%
H	33	66	26	54	2	61	57
Bf	—	—	1	2	—	1	1
L	13	26	20	42	6	39	36
S	4	8	1 ¹	2	1	6	6
Totalt	50	100	48	100	9	107	100

¹ Tillhörde under ett år också socialistiska partiet.

H = högerriktningar   L = liberala riktningar   FK = första kammaren
Bf = Bondeförbundet   S = socialdemokrater   AK = andra kammaren

Av riksdagens chefer för större handels- och industriföretag har 93 procent tillhört konservativa eller liberala riktningar. Endast 6 riksdagsmän åter-

finns utanför de borgerliga partigrupperna. Skillnaden mellan de två politiska huvudlägren är inte endast kvantitativ. Medan samtliga borgerliga re-

presentanter äger eller är i tjänst hos rent enskilda företag, är det endast 2 socialdemokrater som tillhör samma kategori. Den ene av dessa, försäkringsdirektören och chefen för internationella godtemplarorden, Edvard Wavrinsky, hade dessutom anslutit sig till det socialdemokratiska partiet av andra skäl än näringspolitiska. Hans övergång från liberalerna till socialdemokraterna år 1911 berodde på att han hos det senare partiet vid

denna tid fann bäst resonans för kravet på totalt rusdrycksförbud. Av de återstående socialdemokraterna har tre beklätt höga poster inom kooperativen; den fjärde var chef för "Sveriges folkbiografer".

Tar man hänsyn till dessa omständigheter, blir slutsatsen, att de större enskilda företagens ledning nästan undantagslöst företräts i riksdagen av de konservativa och liberala partierna.

Tabell 4. Företagare I, fördelade på kamrar och partier vissa år 1920—1955

	År	1920	21	25	29	33	37	41	45	49	53	55
Första kammaren												
H	.....	9	9	7	7	6	6	7	7	5	4	3
L	.....	8	6	3	4	4	5	2	2	2	1	2
S	.....	4	2	—	—	—	—	—	1	1	—	—
	Totalt	21	17	10	11	10	11	9	10	8	5	5
Andra kammaren												
H	.....	8	8	6	7	6	4	5	5	4	3	3
Bf	.....	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
L	.....	3	3	2	3	4	2	3	—	7	9	8
S	.....	—	—	—	1	1	1 ¹	2	—	—	—	—
	Totalt	11	11	9	12	11	7	10	5	11	12	11
Bägge kamrarna												
H	.....	17	17	13	14	12	10	12	12	9	7	6
Bf	.....	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—
L	.....	11	9	5	7	8	7	5	2	9	10	10
S	.....	4	2	—	1	1	1	2	1	1	—	—
	Totalt	32	28	19	23	21	18	19	15	19	17	16

¹ Kilbom hörde detta år till socialistiska partiet.

Under åren 1920—1955 har antalet företagsledare i riksdagen minskat från 32 till 16, en minskning som helt hänförs till första kammaren. Försvag-

ningen av yrkesgruppens representation i kammaren har försiggått i två etapper, 1920—1925 och 1947—1953. Under 1920-talets första hälft sjönk

antalet från 21 till 10. År 1947 inleddes en ny successiv sänkning från 10 representanter till 5.¹ Under de mellanliggande två decennierna inrymde första kammaren i genomsnitt 10 företagschefer med endast obetydliga avvikelser från detta medeltal.

Siffrorna för *andra kammaren* uppvisar större stabilitet, ehuru variationerna mellan enstaka val ibland är betydande. År 1920 fanns där 11 ledamöter i chefsställning inom större företag. Trettiofem år senare tillhörde lika många ledamöter samma kategori. Den starkaste representationen uppnåddes 1931 med 14 medlemmar, den svagaste 1945 med 5 ledamöter. När mot periodens slut antalet näringsidkare sjönk i första kammaren, förekom en motsvarande ökning i medkammaren.

Efter den av förändringarna i första kammaren betingade nedgången under 1920-talets första fyra år undergår företagsledarnas representation i *riksdagen i dess helhet* en jämn men mycket måttlig försvagning. Under perioden 1924—1933 utgör medeltalet representanter 21, under nästa tioårsperiod sjunker talet till 19, medan för tiden 1944—1953 medeltalet utgör 16.²

¹ De i uppsatsen återgivna tabellerna utgör utdrag och sammanfattningar ur ett rikhaltigare tabellmaterial än vad som av utrymmesskäl kunnat tas med. Framställningen bygger emellertid på allt tillgängligt material, vilket är anledningen till att förhållanden ibland relateras för år som icke finns redovisade i texttabellerna.

² Medeltalen är beräknade med utgångspunkt från vartannat år i varje tioårsperiod med början 1925, 1935 och 1945.

Intill slutet av 1940-talet har under flertalet år högerens andel av näringsidkarna varit minst dubbelt så stor som någon annan partigrups. Någon väsentlig skillnad mellan kamrarna har härvidlag inte förekommit. En stark omsvängning skedde emellertid i andra kammaren efter 1948 års val. Från denna tidpunkt är inom andra kammaren majoriteten av chefer för större företag folkpartister. Det förtjänar att påpekas, att samtliga 7 folkpartister 1949 var nyvalda.

I vidstående diagram åskådliggörs grafiskt den utveckling som nu har berörts. Primärt utvisar diagrammet växlingarna mellan olika år i antalet näringsidkare. Eftersom mer än nio tiondelar bland dessa tillhört de konservativa och liberala riktningarna, och eftersom företagsledarnas andel däri inte förändrats väsentligt, kommer kurvorna samtidigt att ge ett grovt mått på hur dessa partiers styrka varierat i kamrarna. (Jfr diagrammet över partiutvecklingen, bil. 1.) Där kurvornas förlopp icke överensstämmer med konservativa och liberala valframgångar och valförluster, har en strukturförändring skett inom de två partierna. Ett undantag måste här som i många andra sammanhang göras för 1920-talets första år. Den starka nedgången i antalet företagsledare under denna tid berodde till stor del på att samtliga socialdemokrater tillhörande yrkesgruppen lämnade första kammaren mellan åren 1920 och 1922. Hur de olika kategorierna från näringslivet växlat inom partierna kommer emellertid att visas i ett särskilt avsnitt.

Den kurva som anger företagsledar-

nas representation i första kammaren visar i förhållande till motsvarande kurva för andra kammaren måttligare variationer mellan näraliggande år samt dessutom en viss eftersläpande

tendens. Diagrammet illustrerar det fenomen som det nuvarande tvåkammerssystemets anhängare kallar första kammarens "nyttiga kontinuitet" men som systemets motståndare finner vara

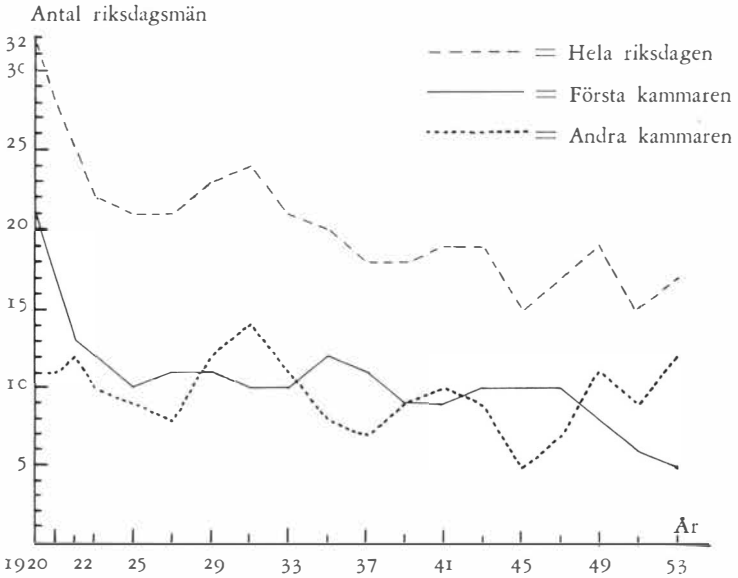

Diagram över antalet riksdagsmän med ledande ställning inom större handels- och industriföretag åren 1920—1953.

uttryck för en "föråldrad opinion".

Det finns en grupp riksdagsmän som utan att vara medräknad i den hittills behandlade företagargruppen likväl bör nämnas i anslutning därtill. Det är chefer för de delar av livsmedelsindustrin och livsmedelsdistributionen som är organiserade inom ramen för jordbrukarnas ekonomiska föreningsverksamhet. Stödköp, subventioner, utsträckt tullskydd, importförbud och prisregleringar är anordningar som under den studerade pe-

rioden givit handeln med jordbruksprodukter en särställning i jämförelse med övriga näringsgrenar. Chefer för jordbrukarnas producentkooperativa företag kan dock i viss utsträckning förväntas uppvisa samma intresseinriktning som övriga företagsledare. Klassificeringsproblemet är mer teoretiskt än praktiskt viktigt, ty yrkesgruppen har inom riksdagen endast omfattat fyra personer, av vilka två varit högermän, en bondeförbundare och en socialdemokrat.

Småföretagare — företagare II

Denna yrkeskategori består av handlande, ägare av mindre hotell, hantverkare med egen rörelse, fabrikörer och byggmästare. I motsats till vad som varit brukligt vid yrkesklassificeringar i andra undersökningar inräknas i denna grupp icke automatiskt personer som uppgivit sig vara hus- eller gårdsägare. De riksdagsmän som burit någon av dessa titlar har upp till hög ålder varit utöware av andra yrken. I enlighet därmed har de klassificerats. På så sätt har kunnat undvikas att exempelvis en folkskollärare som efter uppnådd pensionsålder flyt-

tat in från landsbygden till en stad och där köpt en villafastighet kommit med bland näringslivets representanter.

Till denna grupp småföretagare har räknats två riksdagsmän för vilka affärsverksamheten icke utgjort enda näringsfånget. En högerman från Västergötland har vid sidan av ett lantbruk också varit vävnadsförläggare. En liberal riksdagsman från Västmanland har förutom sadelmakare och handlande även varit jordbrukare.

Sammanlagt 50 småföretagare har under åren 1920—1953 varit riksdagsmän. I första kammaren har suttit 15 ledamöter, i andra kammaren 33, medan 2 ledamöter hunnit tillhöra bägge kamrarna.

Tabell 5. Företagare II, fördelade på kamrar och partier 1920—1953

Parti	FK	AK	FK och AK	Totalt
H	2	3	—	5
Bf	—	1	—	1
L	2	14	—	16
S	11 ¹	15	2	28
Totalt	15	33	2	50

¹ Däribland Ernst Åström, som 1922—1923 tillhörde vänstersocialistiska gruppen och därefter i tolv år socialdemokratiska riksdagsgruppen. Åström, som till en början var tobakshandlare, innehade posten som ordförande i tobakshandlarnas riksförbund 1917—1927. Han lämnade den privata affärsverksamheten 1930, då han inträdde i Svenska Tobaksmonopolets tjänst.

Delar man upp gruppen företagare II efter yrken, finner man att 26 är handlande, hotellägare e. d., medan 24 är hantverkare, fabrikörer och byggmästare. Politiskt föreligger en viss skillnad mellan de båda kategorierna. Bland handlande och likställda är det borgerliga inslaget starkare än bland hantverkare och småindustri-

idkarna. Inom den senare gruppen har i det närmaste tre fjärdedelar varit socialdemokrater.

I tabell 7 anges hur de mindre företagens antal varierat mellan kamrar och partier. Bland alla grupper inom näringslivet är småföretagarna den vars representation i riksdagen undergått de minsta växlingarna. Med un-

Tabell 6. Partifördelning inom olika kategorier av småföretagare i riksdagen 1920—1953

	Handlande m. m.		Hantverkare fabrikörer och likställda	
	Antal	%	Antal	%
Borgerliga partier	15	58	7	29
Socialdemokrater	11	42	17	71
Totalt	26	100	24	100

dantag blott för enstaka år — såsom efter 1948 års val — har riksdagsmännens rekrytering ur kretsen av ägare till smärre affärsföretag förblivit opå-

verkad av förändringarna i kamrarnas partipolitiska sammansättning.

I genomsnitt har 4 å 5 småföretagare tillhört första kammaren vid var-

Tabell 7. Småföretagare, fördelade på kamrar och partier vissa år 1920—1953

År	1920	21	25	29	33	37	41	45	47	49	51	53
Första kammaren												
H	1	1	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—
L	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
S	1	2	5	6	3	4	5	4	4	5	5	2
Totalt	4	5	6	6	3	5	6	4	4	5	5	2
Andra kammaren												
H	—	—	—	1	1	1	1	1	1	—	—	—
Bf	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
L	1	2	3	1	1	—	1	1	1	5	4	4
S	9	6	5	4	3	4	4	3	3	3	2	4
Totalt	10	9	8	6	5	5	6	5	5	8	6	8
Bägge kamrarna												
H	1	1	1	1	1	2	2	1	1	—	—	—
Bf	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
L	3	4	3	1	1	—	1	1	1	5	4	4
S	10	8	10	10	6	8	9	7	7	8	7	6
Totalt	14	14	14	12	8	10	12	9	9	13	11	10

je riksdag. Majoriteten av dessa har varit socialdemokrater. Partiets dominans inom denna företagargrupp har för de enskilda åren i verkligheten varit ännu starkare än vad siffrorna för hela perioden — 11 av 15 — antyder, eftersom socialdemokraterna i medeltal tillhört riksdagen under längre tid än de borgerliga partimedlemmarna.

Inom kategorin småföretagare företrädde högern i första kammaren av en måleriidkare fram till och med 1928 samt av en handlande mellan åren 1937 och 1941. Vid 1920-talets ingång fanns i kammaren två liberala småföretagare. Den ene lämnade kammaren 1921, den andre 1922. Därefter och fram till och med 1953 har ingen liberal förstakammarledamot tillhört småföretagarnas grupp.

I *andra kammaren* har fördelningen av handlande och hantverkare mellan å ena sidan borgerliga riktningar och å andra sidan socialdemokrater varit jämnare, men de senare har även här varit i majoritet under samtliga år fram till 1949, efter vilken tid småföretagarna ökat inom folkpartiets riksdagsgrupp. En parallell föreligger sålunda med utvecklingen av de större företagens partifördelning. I bägge fallen är det folkpartiet som förstärker sin representation från näringslivet. Bland cheferna för större företag sker det samtidigt som högermännen minskar, bland de smärre företagen samtidigt med en motsvarande minskning hos socialdemokraterna. Slutresultatet av utvecklingen inom de bägge företagargrupperna blir, att folkpartiet inom andra kammaren framstår som den numerärt främste

företrädaren för företagare och företagsledare inom handel och industri. Orsaken är inte endast de liberala valframgångarna. Mandatvinsterna tycks i högre grad än någon gång tidigare under perioden ha utnyttjats till att insätta företagare i kammaren.

Betraktas småföretagarnas representation i *kamrarna i ett sammanhang*, finner man att antalet långsamt sjunkit. För de tre tioårsperioderna 1924—1933, 1934—1943 och 1944—1953 erhålls medeltalen 12, 11 och 10. Butiksägarnas och småindustriidkarnas grupp har under hela tiden varit något mer än hälften så stor som storföretagarnas. De bägge yrkeskategoriernas representation har sjunkit i samma måttliga takt.

Högre förvaltningspersonal — tjänstemän I

Under åren 1920—1953 har sammanlagt 16 högre tjänstemän inom handel och industri varit riksdagsmän. Denna kategori omfattar bl. a. kamrerare och kassörer hos banker och andra företag, ombudsmän och likställda hos bostadsföretag, en sekreterare hos Kooperativa Förbundet (Anders Örne), en direktörsassistent och en vice verkställande direktör i privata företag. De tre sistnämnda personerna innehade tjänstemannaställning under ett fåtal av sina riksdagsår. Örne blev generalpostdirektör, och av de båda tjänstemännen hos det enskilda näringslivet övergick den ene till en företagargrupp, under det att den andre befordrades till chef för det försäkringsbolag i vars tjänst han redan förut var.

Tabell 8. Högre tjänstemän inom handels- och industriföretag, fördelade på kamrar och partier 1920—1953

Parti	FK	AK	FK och AK	Totalt
H	—	4	—	4
L	—	2	1 ¹	3
S	6	3	—	9
Totalt	6	9	1	16

¹ En ledamot tillhörde andra kammaren 1921 och första kammaren åren 1922—1936.

De absoluta siffrorna är visserligen små men belyser tydligt hur socialdemokraterna, då de insatt chefstjänstemän i riksdagen, föredragit att placera dem i första kammaren. Av tjänstemännen har 5 haft anställning inom Kooperationen eller kommunala bostadsföretag. Samtliga dessa ledamöter har tillhört det socialdemokratiska partiet. 11 enskilda företag har

i riksdagen företrätts av högre förvaltningspersonal. Majoriteten av denna har tillhört partier med borgerlig åskådning.

De högre tjänstemännens antal har i stort sett förblivit oförändrat under hela den undersökta perioden. En eller ett par representanter har alltid funnits i kamrarna med undantag för åren 1920 och 1933—1934 då ingen

Tabell 9. Högre förvaltningspersonal, fördelad på kamrar och partier vissa tidskedan 1920—1953

	1924—1933	1934—1943	1944—1953
Första kammaren			
H	—	—	—
L	1	1	—
S	3	2	3
Andra kammaren			
H	2	1	1
L	—	1	2
S	1	—	1
Hela riksdagen			
H	2	1	1
L	1	2	2
S	4	2	4
Totalt	7	5	7

företrädare för kategorin fanns i andra kammaren.

Lägre förvaltningspersonal — tjänstemän II

Till den lägre förvaltningspersonalen räknas bl. a. butiksanställda, kontorister samt verkmästare och förmän inom industrin. Gruppen består av sammanlagt 15 personer, av vilka 5 kan hänföras till försäljningspersonal,

medan 4 är kontorister och 6 verkmästare eller förmän. Fyra femtedelar av antalet lägre tjänstemän har varit socialdemokrater.

Av den lägre förvaltningspersonalen har 6 riksdagsmän — samtliga socialdemokrater — tillhört första kammaren och 8 ledamöter andra kammaren. En person överflyttades efter 23 år i andra kammaren till medkammaren men avled redan under första året av sin nya mandatperiod.

Tabell 10. Lägre tjänstemän i riksdagen, fördelade på yrkesgrupper och partier 1920—1953

Parti	Försäljningspersonal	Kontorspersonal	Verkmästare, förmän	Totalt
H	—	1	—	1
L	1	1	—	2
S	4	2	6	12
Totalt	5	4	6	15

Av dem som räknats till försäljningspersonal är två föreståndare för kooperativa föreningar varav den ena är ansluten till Kooperativa Förbundet. Föreståndaren för denna är riksdagens ende representant för den konsumentkooperativa detaljhandels stora personalkader. Hans riksdagstid

blev dessutom kort. Han invaldes i första kammaren från och med 1941 men avsåg sig sitt åttaåriga mandat redan när det första riksdagsåret löpt till ända. Anledningen till avsägelsen har uppgivits vara att restriktionerna under det andra världskriget lade "en så stor arbetsbörda på handelns folk".

Tabell 11. Lägre tjänstemän i riksdagen, vissa tidskedor 1924—1953

	1924—1933	1934—1943	1944—1953
FK	2	1	1
AK	—	4	7
FK och AK	1	—	—
Totalt	3	5	8

En stor yrkesgrupp som genom hela perioden saknat företrädare i riksdagen är butiksanställda utanför föreståndarnas led. Den fullständiga frånvaren av affärsbiträden framstår som särskilt anmärkningsvärd med tanke på att småföretagarna inom handel och motsvarande verksamhet under perioden representerats av omkring 25 personer.

De lägre tjänstemännens representation i riksdagen har varit ojämnare än den högre förvaltningspersonalens. Företrädare för kategorin har helt sak-

nats i bägge kamrarna under åren 1934—1940. Under periodens sista skede har tjänstemännens antal ökat.

Arbetspersonal

Sammanlagt 87 arbetare inom industri och samfärdsel har tillhört riksdagen under det undersökta tidskedet. De fördelar sig på olika branscher enligt tabell 12.

Riksdagsmännens rekrytering ur olika industrigrupper svarar endast del-

Tabell 12. Arbetare inom industri, handel och hantverk i riksdagen, fördelade på näringsgrenar, 1920—1953

Näringsgren	Antal	Procent
1. Malmbrytning och metallindustri	35	40
2. Jord- och stenindustri	9	10
3. Träindustri och byggnadsverksamhet	25 ¹	29
4. Pappers- och grafisk industri	8 ²	9
5. Livsmedelsindustri	3	4
6. Textil- och läderindustri	2	2
7. Kemisk-teknisk industri	3	4
8. Transportväsen	1	1
9. Okänd	1	1
Totalt	87	100

¹ Ett tiotal var byggnadsarbetare. Något exakt antal kan inte anges, eftersom sysselsättningarna växlat mellan olika år.

² Av dessa var två typografer.

vis mot dessas inbördes storlek. Överrepresenterade i förhållande till andra branscher är i första hand gruv- och metallarbetare samt träindustriarbetare. I motsvarande grad svagare representerade är byggnadsarbetare samt arbetare inom textil- och läderindustrin.

Särskilt den sistnämnda gruppen, vars andel av industriarbetarna i landet under perioden utgjort omkring 14 procent, har varit fåtaligt företrädd.

Man skulle möjligen tro att arbetarnas representation skulle ha växlat med den varierande företagsstorleken

inom olika branscher. Så förhåller det sig dock icke. Visserligen har relativt många riksdagsmän bland arbetarna tillhört malm- och metallindustrin, där år 1945 70,1 procent av arbetarna var anställda i företag med mer än 100 arbetare, men inom textil- och läderindustrin, där motsvarande siffra var ännu högre — 81,8 procent, har mycket få arbetare varit riksdagsmän.

Under periodens första tre år uppgav sig en högerman från Jönköpings län vara fabriksarbetare. Från och med 1924 uppträdde han i andra kammaren med yrkesbeteckningen lantbrukare. Folkpartiet har under det studerade skedet insatt två industriarbetare. Bägge inträdde i andra kammaren 1953. Två ledamöter har tillhört kommunistiska riksdagsgruppen och därefter övergått till den socialdemokratiska. Ytterligare tre kommunistiska arbetare har funnits i riksdagen. De har alla varit metallarbetare. Vid pe-

riodens utgång fanns en kommunistisk industriarbetare i riksdagen. Han tillhörde första kammaren. De återstående representanterna ur industriarbetarklassen — 91 procent — har varit socialdemokrater. Två av dessa har dessutom under högst ett riksdagsår tillhört vänsterriktningar som stått det socialdemokratiska partiet nära. Den ene var vänstersocialist, den andre betecknades som vänstervilde. Han hade varit ordförande i ett socialdemokratiskt ungdomsdistrikt ett par år före sitt inträde i riksdagen.

Industriarbetarna har med ett enda undantag varit anställda hos enskilda företag. I ett av dessa, Luossavaara-Kiirunavaara AB, har dock staten haft betydande ekonomiska intressen.

12 arbetare har tillhört enbart första kammaren och 70 enbart andra kammaren. 5 ledamöter har överflyttats från andra kammaren till medkammaren.

Tabell 13. Arbetare inom industri, handel och hantverk, fördelade på kamrar vissa år 1920—1953

År	1920	21	23	25	27	29	31	33	35
FK	—	—	—	—	—	—	—	—	1
AK	15	16	20	20	17	14	15	15	11
Totalt	15	16	20	20	17	14	15	15	12
År	1937	39	41	43	45	47	49	51	53
FK	2	5	7	7	9	9	6	6	7
AK	14	15	19	19	21	19	21	19	19
Totalt	16	20	26	26	30	28	27	25	26

Genom grundlagsändringar vid riksdagarna 1929 och 1933 undanröjdes den sista av den rad censusbestämmelser varmed man vid tvåkamarsyste-

rets införande sökt åstadkomma en karaktärsskillnad mellan kamrarna. Partipolitiskt var denna skillnad i det närmaste obefintlig, sedan den kom-

munala rösträttsreformen efter nyvalen på sommaren 1919 fått inverka på *första kammarens* sammansättning. Socialt var den en realitet ännu någon tid härefter. Till de grupper som helt saknades i kammaren hörde industriarbetarna. De ekonomiska valbarhetsvillkoren föreskrev att till ledamöter av första kammaren blott de kunde väljas som ägde och minst tre år före valet ägt "fastighet till taxeringsvärde, ej understigande femtiotusen riksdaler" eller också under samma tid till staten "skattat för minst tretusen riksdaler årlig inkomst".¹ Den genomsnittliga lönen per år för arbetare inom industri, handel och samfärdsel beräknades 1920 uppgå till 3 237 kronor och 1932, då penningvärdet var ett annat, till 2 334 kronor.²

Borttagandet av de ekonomiska valbarhetsvillkoren följdes omedelbart av industriarbetarnas inträde i första kammaren. Redan 1934 invaldes den förste arbetaren. Antalet har därefter stigit fram till mitten av 1940-talet, efter vilken tid det sjunkit något. Skillnaden mellan kamrarna har blivit bestående även efter 1933, men den har varit mindre utpräglad. Riksdagskandidater ur industriarbetargruppen har haft betydligt lättare att bli invalda i andra kammaren än i första.

Andra kammaren uppvisar en rekrytering ur arbetarnas led som i sina huvuddrag motsvarar socialdemokra-

tins växlande styrka, men överensstämmelsen är långt ifrån fullständig. År 1929 besatte socialdemokraterna 90 platser i andra kammaren; sexton år senare hade partiet 115 andrakammandat. Under samma tid steg industriarbetarnas antal från 14 till 21. Andelen arbetare inom riksdagsgruppen hade sålunda stigit. Skillnaden behöver inte nödvändigtvis innebära att partiet under senare år medvetet nominerat fler riksdagskandidater bland arbetarna. Förändringen kan sammanhånga med att arbetare med riksdagsuppdrag under tider med hög arbetslöshet i mindre utsträckning kunnat stå kvar i sina anställningar. Det uppges sålunda ha förekommit under tider av svår arbetslöshet att riksdagsmän bland arbetarna uppmanats av såväl arbetskamrater som företagare att lämna sina anställningar till förmån för andra arbetssökande. Riksdagsmännen ansågs vara åtminstone delvis försörjda genom sina arvoden. Uppgiften att arbetarnas växlande antal i riksdagen i viss utsträckning skulle ha bestämts av en varierande sysselsättningsnivå inom industrin styrks i någon mån av siffrorna för arbetslösheten under olika skeden.¹ Det förekom också under åren 1929—1935 i större utsträckning än under någon annan del av det studerade skedet att industriarbetare bland

¹ Ännu vid tiden för denna bestämmelses borttagande rådde osäkerhet om ifall inkomstkravet avsåg det taxerade eller det beskattningsbara beloppet. *Malmgren*, Sveriges Författning, 1:a uppl., del I, s. 275.

² Statistisk Årsbok 1922, tabell 188.

” ” 1937, ” 195.

¹ Följande sifferserie belyser *den procentuella arbetslösheten inom fackförbunden* åren 1916—1950.

År	1916/20	1921/25	1926/30	1931/35
Procent	4,8	15,6	11,4	19,3
År	1936/40	1941/45	1946/50	
Procent	11,1	6,8	2,7	

Källa: Statistisk årsbok 1947, tabell 200.

” ” 1951, ” 217.

riksdagsmännen lämnade sina anställningar inom olika företag för att övergå till annan verksamhet.

Inte endast en reducerad arbetslöshet kan ha gjort det lättare för en riksdagsman att bibehålla sin anställning, även om han blott varit i tillfälle att under en kortare tid av året utöva sin yrkesverksamhet inom industrin. I samma riktning kan ha verkat de lugnare förhållandena på arbetsmarknaden under periodens senare skede — manifesterade framförallt genom den förhållandevis ringa förekomsten av strejker och lockouter.

Av de 87 riksdagsmännen har högst 67 kvarstått som arbetare under hela sin riksdagstid. Ätminstone 6 riksdagsmän har i realiteten lämnat sin ursprungliga yrkesverksamhet inom industrin för att fullgöra statliga eller kommunala förtroendeuppdrag. 5 arbetare har blivit partiombudsmän och lika många har erhållit anställning som funktionärer i arbetarnas fackliga sammanslutningar. Av de återstående 4 arbetarna har vid riksdagstidens slut en varit lantbrukare, en byggmästare, en kommunalkassör och en ombudsman hos nykterhets- och sjukkasseorganisationer.

Som ett exempel på yrkesväxlingarnas vanligtvis ganska ringa betydelse för förändringarna i antalet industriarbetare kan anföras några siffror som hänföra sig till perioden 1924—1941. Under denna tid ökade antalet arbetare från 19 till 26. Nettoökningen var sammansatt av följande komponenter. I riksdagen invaldes 45 industriarbetare, 27 avgick och 11 lämnade sina anställningar inom industrin men kvarstod i riksdagen.

De kommunala och fackliga uppdrag som utgjort de viktigaste meriterna för arbetarnas inval i riksdagen har i många fall bibehållits även under riksdagstiden. Detta förhållande medför att riksdagsmännen endast i mindre utsträckning och blott för kortare tid återgått till industriarbetet under de tider då session ej pågått.

Funktionärer inom näringslivets organisationer — funktionärer I

I riksdagen har 1920—1953 suttit 9 personer med ledande befattningar i följande organisationer:

- Sveriges allmänna exportförening
- Svenska arbetsgivareföreningen
- Föreningen Merkantil Upplysning
- Svenska försäkringsbolags riksförbund
- Försäkringsbolagens förhandlingsorganisation
- Sjöassuradörernas förening
- Järnverksföreningen
- Sveriges redareförening
- Sveriges köpmannaförbund
- Skånes handelskammare

De här redovisade sammanslutningarna har inom näringslivet skilda funktioner. Flera av organisationerna uppträder som part på arbetsmarknaden. För andra består den viktigaste uppgiften i att bedriva upplysningsverksamhet om en viss bransch eller om näringslivet i dess helhet.

Såsom remissinstanser med möjlighet att avge utlåtanden i olika frågor blir näringslivets samarbetsorgan i tillfälle att framföra sina synpunkter till statsmakterna. Enligt lag eller sedvana skall också vissa organisationer insätta

representanter i en del statliga myndigheter, vilkas verksamhetsområde berör näringslivet. Genom att chefer eller ledande tjänstemän i handels och industrins organisationer inväljs i riksdagen vinnas också inflytande över riksdagsbehandlingen av ekonomiska frågor.

I vardera kammaren har ingått en eller ett par representanter för dessa organisationer under periodens samtliga år utom 1951—1952, då företrädare för gruppen saknades i andra kammaren. Talrikast har de varit 1929—1932 och 1937—1944. Samtliga 9 riksdagsledamöter har politiskt företrätt högern.

Funktionärer inom tjänstemännens fackliga organisationer — funktionärer II

I riksdagen har sedan 1920 suttit 4 personer med anställning inom tjänstemannarörelsen. Dessa bildar i riksdagen en ny kategori, som inträdde där först från och med mitten av 1940-talet. 2 riksdagsmän har varit ombudsmän inom försäkringstjänstemannaförbundet. Av de båda andra ledamöterna representerade den ene närmast industrins arbetsledare; den andre var direktör i TCO. Den sistnämnde var socialdemokrat, medan de tre övriga ledamöterna med anställning inom tjänstemannarörelsen var högermän.

Funktionärer inom arbetarnas fackliga organisationer — funktionärer III

I undersökningen har för det första medtagits heltidsanställda funktionärer i arbetarnas organisationer inom

handel och industri samt inom den del av samfärdsel och transportväsen som bedrivs av enskilda företag. Vidare medräknas tjänstemän och funktionärer inom Landsorganisationen. De 24 funktionärer som suttit i riksdagen har alla varit socialdemokrater. LO har varit företräd av 5 ledamöter.

Funktionärernas uppdelning på olika branscher är i stort sett omvänt proportionell mot arbetarnas branschfördelning. En näringsgren ur vilken många industriarbetare ingått i riksdagen har få eller inga representanter bland de fackliga funktionärerna. I riksdagen har suttit 35 metallarbetare men ingen fackföreningsfunktionär för samma yrkesgrupp. Kategorier som varit svagt representerade bland riksdagens industriarbetare kompenseras å andra sidan genom att ha funktionärer i riksdagen. Detta gäller bl. a. arbetarpersonalen inom byggnadsindustrin och skoindustrin. Samfärdsel och transportväsen är bland alla näringsgrenar den, vilkens fackföreningsfunktionärer i störst utsträckning fått riksdagsmandat. Totalintrycket av funktionärernas representation blir sålunda, att personer med heltidsanställning hos ett fackförbund invalts i riksdagen endast i sådana fall, där förbundet svagt eller icke alls kunnat företrädas av arbetare. I övriga fall har man velat undvika att få en ombudsmans tid och krafter bundna av ett riksdagsmannaupdrag. Som ett exempel på denna tendens kan anföras, att en riksdagsman och industriarbetare valdes till kassör i en större fackförening endast efter uttryckligt löfte att icke kandidera vid nästa riksdagsmannaval.

Tabell 14. Funktionärer III, fördelade på kamrar 1924—1953

	1924—1933	1934—1943	1944—1953
FK	3	3	2
AK	4	8	11
FK och AK	—	1	—
Hela riksdagen	7	12	13
Medeltal representanter per riksdag	4	7	7

Tabell 14 visar att ombudsmännens antal stigit under perioden. Ökningen har i huvudsak skett i ett enda steg, nämligen efter 1932 års val då antalet höjdes från 3 till 7, vilket sedan utgjort medeltalet för hela den efterföljande perioden. En granskning av representationen för olika år visar emellertid en obetydlig sänkning efter 1948 års val. I stort sett förändras

ombudsmännens antal totalt i takt med arbetarnas men med det undantaget att fackföreningsmännens tillströmning till riksdagen under 1930-talet sker i snabbare takt än arbetarnas. Relationerna mellan de två grupperna växlar därför under det studerade tidsskedet. Ombudsmännens maximala 9 nåddes 1941, medan arbetarnas maximala 30 inföll 1945.

Tabell 15. Arbetare och fackliga funktionärer i riksdagen vissa år 1920—1953

	1920		1925		1935		1945		1953	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Arbetare	15	75	20	83	12	60	30	82	26	81
Fackföreningsmän	5	25	4	17	8	40	7	18	6	19
Totalt	20	100	24	100	20	100	37	100	32	100

Ökningen i antalet ombudsmän är under skedets två sista decennier helt lokaliserad till andra kammaren. En minskning har däremot skett i första

kammaren från mitten av 1930-talet. Fram till denna tidpunkt saknades arbetare i kammaren. De representerades då i dubbel bemärkelse av ombudsmän.

Riksdagsmän med begränsad anknytning till industri, handel och hantverk

Advokater och sakkörare — specialgrupp I

Till denna yrkeskategori har räknats advokater och personer som med hänsyn till sin verksamhet närmast kan betecknas som sakkörare. Flera riksdagsmän med juridisk utbildning innehar befattningar inom handels- och industriföretag. De har därvid medräknats antingen bland företagsledarna eller bland de högre tjänstemännen. Praktiserande advokater kan inte på samma sätt anses företräda handel och industri. För många torde emellertid den konsulterande verksamheten i affärsangelägenheter vara omfattande. Det är därför rimligt att i detta sammanhang nämna gruppens ställning i riksdagen.

Advokaterna utgör i Englands, Frankrikes och Förenta staternas parlament numerärt betydande grupper. Annorlunda är förhållandena i den svenska riksdagen. Där har under det studerade skedet funnits sammanlagt 10 advokater och sakkörare, av vilka 2 varit högermän, 5 liberaler och 3 socialdemokrater. Av yrkesgruppen har 5 ledamöter tillhört enbart första kammaren och 1 har flyttats över dit från medkammaren. Med hänsyn till första kammarens lägre medlemstal och de avsevärt längre tiderna för ledamotskapet har advokaternas representation där varit starkare än i andra kam-

maren. De privatpraktiserande juristernas antal i riksdagen var högst åren 1932—1937 med 5 företrädare.

Styrelseledamöter i handels- och industriföretag — specialgrupp II

Urvalsprinciper

Särskilt inom industrin ägs numera större företag endast sällan av en person eller en familj. Mer kapitalkrävande produktionsätt men också andra omständigheter har framkallat en övergång till aktieföretagsform. Även rena familjeföretag är många gånger organiserade som aktieföretag.

Aktieägarnas deltagande i bolagsstämmor syns vara sporadiskt. Företagens ledning koncentreras därför dels till en vald styrelse, dels till anställda chefer.¹ Hur ansvaret för och inflytandet över ett företags allmänna ledning är fördelade mellan styrelse och anställda chefer växlar mellan olika företag. I litteraturen är detta kompetensproblem föga behandlat. Uppenbart är emellertid att styrelseledamöter normalt kan utöva ett betydande inflytande över ett företag.

I vilken utsträckning en riksdagsman, som samtidigt är styrelseledamot, i riksdagen kan anses företräda sitt

¹ *Carlson, Sune: Företagsledning och företagsledare, Stockholm 1950, s. 40 ff.*

företag och näringsgrenen överhuvud beror väsentligen av den ställning styrelsen intar i det företag han tillhör. Ju mer styrelsen bereds tillfälle att sysselsätta sig med företagets ekonomiska problem och marknadsförhållandena i övrigt, desto mer representativ för näringslivet blir styrelseledamoten-riksdagsmannen.

Att bedöma handelns och industrins representation i riksdagen utan att ta hänsyn till hur företagens ledning företräts genom styrelseledamöter kan omöjligt leda fram till korrekta slutsatser.

Källmaterialets beskaffenhet är sådan, att de mått på företagens representation genom styrelseledamöter som här läggs fram måste uppfattas som minimivärden. Ifråga om större aktiebolag kan de anförda siffrorna anses vara någorlunda exakta. Detsamma gäller smärre aktiebolag med i förhållande till aktiekapitalet hög omsättning. För övriga aktiebolag har eftersträfvats att få med styrelseledamöter åtminstone då bolaget finns inregistrerat i Stockholm, Göteborg,

Malmö eller på den ort där riksdagsmannen är bosatt eller på annan i förhållande till boningsorten närbelägen plats.

Utöver de urvalsprinciper som inledningsvis redovisats bör följande framhållas. Med styrelseledamöter i aktiebolag har jämförts styrelseledamöter i affärsbanker och försäkringsbolag även i de fall där dessa företag icke varit organiserade som aktiebolag. På samma sätt har styrelseledamöter i större företag av kooperativ karaktär behandlats. Statliga och kommunala representanter i enskilda företag, såsom elkraftsaktiebolag, har liksom styrelseledamöter i lokala brandstodsbolag inte medräknats. Inte heller har aktiebolag utanför näringslivet tagits med, t. ex. sjukvårdsinrättningar.

Förutom styrelseledamöter i olika företag finns ytterligare en yrkesgrupp med nära anknytning till handel och industri. Det är personer som vid sidan av ett huvudyrke bedriver någon form av industriell verksamhet. I de flesta fall är det fråga om jordbrukare som i anslutning till sin gård

Tabell 16. Riksdagsmän med begränsad anknytning till näringslivet, fördelade på kamrar och partier, 1921—1950¹

Parti	FK		AK		FK och AK	Totalt	
	Antal	%	Antal	%	Antal	Antal	%
H	62	64	46	45	7	115	53
Bf	6	6	10	10	1	17	8
L	13	13	29	28	7	49	22
S	16	17	17	17	5	38	17
Totalt	97	100	102	100	20	219	100

¹ Tabellen registrerar kammar- och partitillhörighet under den tid riksdagsmännen varit styrelseledamöter.

driver kvarn, sågverk, tegelbruk e. d. Dessa yrkesutövare har med styrelseledamöterna det gemensamt, att det industriella engagemanget i de enskilda fallen är av mera bestämbar art. De båda kategorierna kan därför behandlas i ett sammanhang.

Styrelseuppdragens antal och partifördelningen 1921—1950

De nämnda grupperna med olika slags anknytning till näringslivet omfattar under de tre decennierna 1921—1950 sammanlagt minst 219 riksdagsmän.

Av de 219 riksdagsmännen har 8 bedrivit någon form av industriell verksamhet vid sidan av huvudycket, vilket i flertalet fall varit jordbrukarens. Samtliga dessa ledamöter har tillhört högern. 4 av dem har utanför det egna företaget också varit styrelseledamöter i olika aktiebolag.

Mer än hälften av de riksdagsmän som innehaft styrelseuppdrag har tillhört *högern*. Partiets dominans är störst under periodens första hälft och särskilt i första kammaren (tabell 17). Åren 1924—1933 var 80 procent av kammarens styrelseledamöter och personer i motsvarande ställning högermän. I början av 1940-talet upphörde denna övervikt, men ännu vid periodens utgång var högern det parti som svarade för det starkaste inslaget inom denna grupp företagsrepresentanter i första kammaren.

Det har för högerens del rått en väsentlig skillnad mellan representationen i de bägge kamrarna. I första kammaren har sådana personer suttit, som förutom styrelseuppdragen haft sitt huvudyrke inom handeln eller in-

dustrin. I andra kammaren har högern insatt få riksdagsmän av denna kategori. Högerriksdagsmän från specialgrupp II är överhuvudtaget färre där. Särskilt kommer detta till uttryck under senare hälften av 1940-talet. År 1945 fanns i kammaren 12 högermän med styrelseuppdrag. 9 socialdemokrater hörde till samma kategori. Fyra år senare kom högern med 8 representanter som det fjärde partiet i ordningen. Folkpartiet och socialdemokraterna hade vardera 11 ledamöter, bondeförbundet 10.

En anmärkningsvärd ökning av antalet riksdagsmän med styrelseuppdrag har skett inom *bondeförbundet*, som i början av 1920-talet praktiskt taget saknade personer med denna anknytning till handels- och industriföretag. Denna ökning har varit särskilt stor inom andra kammaren.

Det *liberala* inslaget bland riksdagsmän med styrelseuppdrag inom handels- och industriföretag har varit något större än det *socialdemokratiska*. Till kategorin hörde fler liberala riksdagsmän fram till 1935, då de bägge partierna i riksdagen insatte lika många styrelseledamöter. Efter detta år förstärktes den socialdemokratiska representationen avsevärt, samtidigt som folkpartisternas antal förblev oförändrat.

Kännetecknande för hela perioden är en ökning av antalet riksdagsmän med styrelseuppdrag eller liknande funktion fram till 1930-talets ingång. Därefter visar siffrorna en utomordentlig stabilitet. År 1927 hade minst 50 riksdagsmän, eller 13 procent av hela antalet, uppdrag inom ledningen för svenska företag. Åren 1937 och

1947 var motsvarande tal 59 (16 procent) och 63 (17 procent). I riksdagen har sålunda under samma tid som antalet chefer för större företag minskat inträffat en väsentlig ökning av antalet personer som på annat sätt

deltar i företagets styrelse. Företagsledningarna har under 1940-talet varit representerade genom minst lika många riksdagsmän som under tiden omedelbart efter den fullständiga demokratis genomförande, men de har

Tabell 17. Riksdagsmän med begränsad anknytning till näringslivet, fördelade på kamrar och partier, vissa år 1920—1949

År	1921	25	29	33	37	41	45	49
Första kammaren								
H	14	21	25	28	23	19	12	12
Bf	1	—	—	—	2	4	4	2
L	5	2	2	3	4	5	5	3
S	6	3	4	5	6	9	8	9
Totalt	26	26	31	36	35	37	29	26
Andra kammaren								
H	11	12	17	13	12	14	12	8
Bf	—	—	1	2	3	3	5	10
L	6	6	8	8	5	6	5	11
S	3	4	5	5	4	7	9	11
Totalt	20	22	31	28	24	30	31	40
Hela riksdagen								
H	25	33	42	41	35	33	24	20
Bf	1	—	1	2	5	7	9	12
L	11	8	10	11	9	11	10	14
S	9	7	9	10	10	16	17	20
Totalt	46	48	62	64	59	67	60	66
Riksdagsmän utan annan anknytning till näringslivet än styrelseuppdrag eller dylikt.								
Hela riksdagen								
H	15	25	29	32	28	23	16	13
Bf	1	—	1	2	5	7	9	12
L	4	4	5	4	5	6	7	7
S	5	5	7	8	9	13	13	15
Totalt	25	34	42	46	47	49	45	47

alltmer representerats genom sina styrelseledamöter och i allt mindre utsträckning genom sina verkställande chefer.

Personer yrkesverksamma inom handel och industri

För 134 av riksdagsmännen inom specialgrupp II är styrelseuppdrag eller motsvarande funktion den enda an-

knytning de har till handeln och industrin. De återstående 85 ingår också i någon av de yrkesgrupper som tidigare har behandlats. De representerar minst två företag, nämligen förutom det som de äger eller har anställning hos, även det eller de företag i vilkas styrelser de ingår som medlemmar. Styrelseuppdrag i företag hos vilket vederbörande är anställd medräknas nämligen inte.

Tabell 18. Inom industri, handel och hantverk yrkesverksamma riksdagsmän med styrelseuppdrag eller motsvarande funktion inom näringslivet

Parti	H	L	S	Totalt
Chefer för större industri- och handelsföretag	36	20	2	58
Samtliga övriga yrkesgrupper	8	6	13	27
Totalt	44	26	15	85

Av riksdagens 92 chefer för större företag åren 1921—1950 har något mindre än två tredjedelar (63 procent) varit engagerade inom ledningen för minst ett annat företag. Inom övriga yrkesgrupper är styrelseuppdragen mycket fåtaliga. Ett undantag bildar det socialdemokratiska partiet. Där saknas praktiskt taget ledare för större företag. Styrelseuppdragen är spridda bland andra kategorier, i första hand småföretagare, arbetare och fackliga ombudsmän. Som framgår av det följande hänför sig dessa uppdrag i stor utsträckning till kooperativa och mer eller mindre offentliga företag.

Eftersom industrichefer och ledare för övriga större företag är starkast representerade inom högerpartiet, kom-

mer också detta att uppvisa inte blott de mest omfattande förbindelserna med näringslivet utan även de mest intensiva.

Uppdrag i olika företagstyper

1. Enskilda företag och övriga 1921—1950

Medan de riksdagsmän som tillhört borgerliga partier och som innehaft uppdrag inom handels- och industri-företags styrelser med endast sällsynta undantag beklätt dessa poster inom det enskilda näringslivet, är förhållandet helt annorlunda för socialdemokraternas del. Deras fördelning på olika företagstyper under åren 1921—1950 framgår av följande tablå.

Uppdrag inom	Antal riksdagsmän
till minst 50 % statsägda företag	4
restaurang- och kafébolag	11
kooperativa och organisationsägda företag	11
elkraftsföretag	4
privata företag av olika slag	8
Totalt	38

Av de 38 socialdemokratiska riksdagsmännen med styrelseuppdrag inom handel och industri är det sålunda endast 8 som företrätt rent enskilda företag. Samtidigt som 26 socialdemokrater haft styrelseuppdrag *enbart* inom sådana företag som ingår i de tre första grupperna i ovanstående tablå har endast 3 folkpartister tillhört samma kategori. Ingen högerriksdagsman med styrelseuppdrag inom handel och industri har saknat anknytning till det helt enskilda näringslivet. Partierna i riksdagen företräder alltså icke bara skilda ekonomiska åskådningar. Varje politisk grupp företräder också speciellt den del av näringslivet som uppbyggs på ett sätt som överensstämmer med den egna partidoktrinen.

2. Bransch och företagsstorlek 1931—1940

För att få en klar bild av handels och industrins förbindelser med riksdagen är det otillräckligt att endast ta hänsyn till hur antalet riksdagsmän med styrelseuppdrag växlat mellan olika år. Det är också nödvändigt att söka fastställa hur många och vilka olika sorters företag som riksdagsmännen företräder. Ett svar på dessa frå-

gor ger tabell 19. Om dess konstruktion bör följande framhållas. Skulle undersökningen ha koncentrerats till ett eller annat år, hade siffrorna blivit för små för att möjliggöra slutsatser med tillfredsställande säkerhet. Att å andra sidan för hela 30-årsperioden mer detaljerat genomgå alla företag om vilka uppgifter finns tillgängliga har av tidsskäl icke varit genomförbart. Därför har valts att låta granskningen avse åren 1931—1940. Det är den tidsperiod under vilken de svagaste förändringarna förekom i fråga om den partipolitiska sammansättningen bland de riksdagsmän som hade begränsad anknytning till näringslivet.

För en riksdagsman som är styrelseledamot dels i ett huvudföretag, dels i ett eller flera dotterföretag till detta, har endast ett styrelseuppdrag medräknats. Därmed undviks att olikheter i företagets ekonomiska uppbyggnad kommer att påverka siffrorna i tabell 19. Vidare har uteslutits styrelseuppdrag i tidningsföretag. Dessa har en speciell karaktär och skall här behandlas för sig. Däremot ingår personer som är styrelseledamöter i boktryckerier och bokförlag.

Affärsbankernas centralstyrelser, försäkringsbolag och elkraftsföretag bildar i tabell 19 särskilda kategorier. Övriga företag har sammanförts i två grupper, den ena omfattande handeln och angränsande näringsgrenar, den andra omfattande industrin. Bägge kategorierna har sedan indelats i två undergrupper efter företagets storlek. Denna indelning är avsedd för jämförelser inom företagsgrenarna men däremot inte för jämförelser mellan

Tabell 19. Styrelseposter och motsvarande funktioner inom handels- och industriföretag som innebafts av riksdagsmän 1931—1940

	Parti	H	Bf	L	S	Totalt
1. Affärsbanks centralstyrelse		28	2	6	1	37
2. Försäkringsbolag		30	2	16	2	50
3. Handel, samfärdsel, fastighetsförvaltning, för- lagsverksamhet m. m.		57	1	30	13	101
<i>varav</i>						
a. mindre och medelstora företag	11	—	2	4		17
b. större företag	46	1	28	9		84
4. Industri		97	7	26	2	132
<i>varav</i>						
a. mindre och medelstora företag	75	7	23	1		106
b. större företag	22	—	3	1		26
5. Elkraftföretag		11	1	1	1	14
Styrelseposter, antal		223	13	79	19	334
„ procent		66	4	24	6	100
Riksdagsmän, antal		76	7	25	18	126
„ procent		60	6	20	14	100

Anm. till tabellen: Styrelseuppdrag som innehas av en riksdagsman i företag i vars ledning han är anställd ingår icke i tabellens siffror.

dess. Såsom större företag inom gruppen handel m. m. har betraktats sådana, vilkas aktiekapital uppgått till minst 100 000 kronor. Till storindustrier har räknats dem som sysselsatt minst 500 arbetare.

Åren 1931—1940 har minst 126 riksdagsmän innehaft styrelseuppdrag inom handels- och industriföretag. Tillsammans har för dessa riksdagsmän påträffats 334 styrelseposter. Antalet företag är något lägre, eftersom flera riksdagsledamöter haft uppdrag inom samma företag.

80 procent av riksdagsmännen med begränsad anknytning till företagets ledning har som tidigare nämnts

tillhört högern eller liberala riktningar. Dessa partiers ställning som handels och industrins särskilda representanter är mer framträdande än så. 90 procent av de registrerade uppdragen inom företagsledningarna har tillhört dem. En ytterligare stegrad andel av styrelseposterna skulle dessa partier uppvisa, om hänsyn endast togs till det rent enskilda näringslivet.

Den väsentligaste skillnaden mellan konservativa och liberala riktningar gäller uppdelningen mellan handel och industri. Medräknas endast grupperna 3 och 4 i tabell 19, visar det sig att 37 procent av högerns styrelseposter hänfört sig till handel och när-

stående branscher, medan 63 procent tillhört industrin. Liberalerna har däremot haft något fler styrelseposter inom handeln än inom industrin. Medan denna partirikning företrädde handel och industri i ungefär lika omfattning, framstod högern som industrins speciella representant. Partiet rekryterade ensamt 73 procent av samtliga de styrelseposter inom industrin som innehades av riksdagsmän. Som företrädare för de största industriföretagen har partiet intagit en ännu mer dominerande ställning. Av 26 noterade styrelseuppdrag bekläddes 22, eller 84 procent, av högermän.

I större utsträckning än övriga före-

tag är affärsbankerna och försäkringsbolagen representerade. Högerpartiet har bland bankväsendets riksdagsmän varit starkare företrätt än samtliga övriga partier tillsammans och innehade även majoritet, ehuru något svagare, bland försäkringsbolagens riksdagsmän.

Antal styrelseposter per riksdagsman 1931—1940

Förutom den skillnad som visats föreliggande mellan partierna ifråga om de olika typer av företag som representeras existerar också starka variationer när det gäller antalet styrelseposter per riksdagsman.

Tabell 20. Riksdagsmän med begränsad anknytning till näringslivet, fördelade efter antalet företag vilkas ledning de tillhört 1931—1940

Parti	Antal företag					Totalt
	1	2	3—4	5—9	10—	
H	31	19	14	8	4	76
Bf	4	2	—	1	—	7
L	15	4	3	—	3	25
S	17	1	—	—	—	18
Totalt	67	26	17	9	7	126

Under perioden 1931—1940 innehade 67 av riksdagens ledamöter styrelseuppdrag inom vardera ett företag. Samtidigt var det 7 riksdagsmän som företrädde 10 företag eller mer. De besatte tillsammans 97 poster i ledningen för handels- och industriföretag. Denna ojämna fördelning gör att antalet representerade företag kraftigt kan sjunka eller stiga utan att därför antalet riksdagsmän med anknytning till näringslivet nämnvärt förändras. Ojämnheten framträdde särskilt mar-

kant inom de liberala partierna under 1930-talet. Av de liberala styrelseledamöterna innehade 22 tillsammans 33 styrelseuppdrag, under det att 3 ledamöter besatte 46 styrelseposter.

Ordningföljden mellan styrelse- och riksdagsmannauppsdrag 1921—1950

Förbindelserna mellan näringslivet och riksdagen går i bägge riktningarna. Å ena sidan kan handels- och industrins män uppfattas som företrä-

dare för sina företag i riksdagen. Å andra sidan kan riksdagsmännen i viss utsträckning inom företagen anses företräda om inte riksdagen så dock ett allmännare intresse. I tabell 21 anges hur många som haft styrelseuppdrag redan vid inträdet i riksdagen, och hur många som först där- efter blivit styrelseledamöter. Inom den senare gruppen finns de för vilka riksdagsmannauppdraget kan ha varit en merit för deras inval i ett företags styrelse. För åtminstone en del av dem som tillhör gruppen har dock släktrationer, organisationstillhörighet e. d. varit av utslagsgivande be-

tydelse för deras placering inom företagens ledning. En skarp skiljelinje kan sålunda inte dras mellan de två kategorierna, men fördelningen är likväl så tydlig att den ger uttryck för en klar tendens. Av de sammanlagt 219 riksdagsmännen inom specialgrupp II under åren 1921—1950 har 200 medtagits. De uteslutna 19 personerna består dels av sådana som icke varit styrelsemedlemmar utan vid sidan av ett annat huvudyrke bedrivit industriell eller liknande verksamhet inom egna företag, dels också av sådana som blivit styrelseledamöter och riksdagsmän under samma år.

Tabell 21. Riksdagsmän fördelade efter ordningsföljden mellan styrelse- och riksdagsmannauppdrag 1921—1950

Parti	H	Bf	L	S	Totalt
Riksdagsmän som erhållit styrelseuppdrag före inträdet i riksdagen	77	5	33	11	126
efter inträdet i riksdagen	26	13	11	24	74
Totalt	103	18	44	35	200

Mellan de konservativa och liberala partierna föreligger i tabell 21 ingen skillnad. Tre fjärdedelar av de partimedlemmar som beklätt styrelseposter inom olika företag har innehaft dessa uppdrag redan vid valet till riksdagsmän. Bondeförbundet och socialdemokraterna uppvisar en helt annan fördelning. En stor del av de styrelseledamöter inom handels- och industriföretag som tillhört dessa partier kan ha fått sina uppdrag just på grund av ledamotskapet i riksdagen. Särskilt bör detta vara fallet för socialdemokraternas del med tanke på den

typ av företag vilkas ledning de ofta tillhör.

Om riksdagsmannauppdraget kan vara ett steg på vägen till ledande poster inom handel och industri kan det också, fastän indirekt och i mindre omfattning, vara ett steg på vägen därifrån. Insatser i riksdagsarbetet väger ofta tungt vid utseendet av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret liksom av statsråd. Riksbanks- och riksgäldsfullmäktige har vid utnämningen till dessa poster lämnat eventuellt förekommande befattningar inom affärsbanker. På samma sätt har

vanligen statsråd lämnat sina styrelseuppdrag inom olika företag då de inträtt i regeringen. Man har uppenbarligen eftersträvat att undvika en upprensning av vad som hände omedelbart före den studerade periodens ingång, då två statsråd tvingades att avgå på grund av sina nära förbindelser med ett företag vilket för sin verksamhet var beroende av regeringens licensgivning. Inom två sorters företag — försäkringsbolag och tidningsföretag — har dock regeringsmedlemmar i allmänhet ansett sig kunna kvarstå som styrelseledamöter.

Styrelseledamöter i affärsbankers avdelningskontor — specialgrupp III

Företagen kommer genom sin verksamhet att träda i nära förbindelse med affärsbankerna. Framförallt sker

detta genom att bankerna tillhandahåller mer eller mindre kortfristiga krediter. Vid långivningen måste ofta bankens ledning "gå in på en närmare prövning av ändamålet med krediten, av låntagarens ekonomiska ställning och hans yrkesmässiga förmåga".¹ Ledamöterna av styrelsen för en affärsbanks avdelningskontor kommer på så sätt att vinna en stor förtrogenhet med sin orts näringsliv. Genom de beslut de fattar kommer de också att kunna påverka näringslivets inriktning.

Under åren 1921—1950 omfattar gruppen styrelseledamöter i affärsbankers avdelningskontor 187 riksdagsmän. I detta antal ingår några få styrelseledamöter i små affärsbanker, som saknat avdelningskontor. Småbanker av denna typ har under den studerade perioden i stor utsträckning övergått till att bli filialkontor för större bank-

Tabell 22. Riksdagsmän med styrelseuppdrag inom affärsbankernas avdelningskontor, fördelade på kamrar och partier 1921—1950

Parti	FK	AK	FK och AK	Totalt
H	38 ¹	55 ²	8	101
Bf	12	15	2	29
L	15	12	—	27
S	16	10	4	30
Totalt	81	92	14	187

¹ En ledamot tillhörde bondeförbundet under 4 år och högern under 21 år.

² En ledamot tillhörde högern under 9 år och folkpartiet under 5, en annan högern under 15 år och bondeförbundet under 3.

Uppgifterna om kammartillhörighet avser tiden för ledamotskap av affärsbanks avdelningsstyrelse.

företag. Vidare har i denna grupp medtagits några kamrerare i bankkontor vilkas verksamhet varit av så ringa omfattning att de hållit öppet högst tre dagar i månaden. Att betrakta

dessas som verkställande styrelseledamöter i avdelningskontor är mer rea-

¹ *Thunholm, L. E.*: Svenskt kreditväsen, Stockholm 1952, s. 85.

listiskt än att sammanföra dem med gruppen tjänstemän, även om de ibland burit tjänstemannatitel.

Högerns andel av styrelseledamöterna i affärsbankernas avdelningskontor motsvarar nära dess andel av styrelseledamöterna inom övriga affärsföretag och bankernas huvudkontor. Däremot är fördelningen jämnare mellan de övriga partierna. Mellan högermän och bondeförbundare å ena sidan och liberaler och socialdemokra-

ter å den andra föreligger en skillnad ifråga om kammaruppdelningen. Flertalet av de förstnämnda partiernas bankrepresentanter har haft säte i andra kammaren, medan däremot de båda senare partiernas riksdagsmän från samma kategori varit talrikast i första kammaren.

Skillnaderna mellan partierna ifråga om denna grupp riksdagsmän när det gäller kammartillhörighet kommer också till tydligt uttryck i tabell 23,

Tabell 23. Riksdagsmän med styrelseuppdrag inom affärsbankers avdelningskontor, fördelade på kamrar och partier vissa år 1921—1949

	År	1921	23	25	29	33	37	41	45	47	49
Första kammaren											
H	.....	9	12	13	14	17	19	8	7	5	5
Bf	.....	1	2	4	3	4	5	5	6	6	5
L	.....	5	6	7	7	6	4	3	4	3	2
S	.....	2	3	3	3	2	7	11	10	11	11
	Totalt	17	23	27	27	29	35	27	27	25	23
Endast bankstyr. ¹	.....	10	13	16	12	14	14	10	11	10	10
Andra kammaren											
H	.....	19	16	24	32	20	12	12	9	9	6
Bf	.....	2	1	2	3	6	4	4	7	8	6
L	.....	3	4	4	5	4	5	2	2	2	3
S	.....	2	3	6	5	5	4	5	6	6	6
	Totalt	26	24	36	45	35	25	23	24	25	21
Endast bankstyr. ¹	.....	20	15	25	28	18	17	12	12	12	9
Hela riksdagen											
H	.....	28	28	37	46	37	31	20	16	14	11
Bf	.....	3	3	6	6	10	9	9	13	14	11
L	.....	8	10	11	12	10	9	5	6	5	5
S	.....	4	6	9	8	7	11	16	16	17	17
	Totalt	43	47	63	72	64	60	50	51	50	44
Endast bankstyr. ¹	.....	30	28	41	40	32	31	22	23	22	19

¹ Anger antalet riksdagsmän vilkas enda kontakt med näringslivet utgjort styrelseuppdrag i affärsbanks avdelningskontor.

som registrerar de lokala bankstyrelsernas representation under olika år. I absoluta tal företräddes bankerna i riksdagen av flera personer inom andra kammaren än inom första fram till mitten av 1930-talet. Då inträdde en förändring, som innebar att majoriteten av de lokala bankledningarnas män kom att tillhöra första kammaren. Kamrarnas ombytta rekrytering av bankrepresentanter berodde i första hand på att socialdemokraterna vid denna tidpunkt kunde redovisa ett större antal företrädare för gruppen och att majoriteten av dessa tillhörde första kammaren.

Bankkontorens representation steg kraftigt fram till 1920-talets utgång. Ett maximum nåddes 1929. Då tillhörde i det närmaste var femte riksdagsman styrelsen för någon affärsbanks avdelningskontor. Inom högerns riksdagsgrupper hade mer än var tredje ledamot sådan anknytning. Den nedgång som därpå följde var delvis föranledd av en stark minskning i mandattalet för högern, det parti som i särskild grad kunde sägas företräda bankväsendet. Nedgången berodde också på att högerpartiets rekrytering förändrades. Under senare delen av 1940-talet hade endast något mer än var femte medlem av riksdagens högergrupper styrelsuppdrag inom affärsbankernas avdelningskontor. De liberala partierna uppvisade i stort sett samma bild som högern, men eftersom dessa partier var numerärt svagare och dessutom hade mindre anknytning till bankvärlden, kom de att i mindre grad påverka utvecklingen av bankernas riksdagsrepresentation. Inte heller den relativt sett starka ök-

ningen av bankstyrelseledamöter inom bondeförbundet och socialdemokraterna kunde kompensera bortfallet av högermän.

Efter en markant uppgång vid 1920-talets slut och en därpå följande nedgång är det lokala bankväsendet således representerat i samma utsträckning vid periodens slut som vid dess början. Partipolitiskt sett är det dock en väsentligen förändrad representation. Högerns majoritet bland riksdagsmän med styrelsuppdrag inom affärsbankernas avdelningskontor har efterträtts av en motsvarande majoritet för bondeförbundare och socialdemokrater.

De hittills anförda siffrorna har avsett samtliga styrelseledamöter för lokala bankavdelningar. Många av dessa ingår emellertid samtidigt i de yrkesgrupper som tidigare behandlats. För att belysa detta förhållande meddelas i anslutning till varje avsnitt av tabell 23 hur många som haft kontakt med de s. k. stadsnäringarna endast i form av ledamotskap i en bankstyrelse. Dessa ledamöters antal har i huvudsak varierat i takt med det totala antalet styrelseledamöter. Undantag finns dock. Från och med kulminationen vid 1920-talets slut har inom riksdagen andelen bankrepresentanter som saknat all annan anknytning till handeln och industrin avsevärt sjunkit. Utvecklingen har varit densamma inom alla partier.

Bankernas växlande representation har föga att göra med bankväsendets utveckling överhuvud under den studerade perioden. Antalet lokala affärsbankstyrelser har inte sjunkit i samma takt som antalet riksdagsmän med

styrelseuppdrag. Man synes ha blivit allt mindre benägen att invälja riksdagsmän i bankkontorens ledning. Denna tendens sammanfaller i tiden med en ökning av riksdagarnas längd, som medfört att riksdagsmännen under allt längre perioder måste vistas borta från hemorten (bil. 3).

Direktions- och styrelseledamöter i tidningsföretag — specialgrupp IV

Tidningsföretagen finns upptagna i industristatistiken under avdelningen "pappers- och grafisk industri". Den "pappersförädling" som den ekonomiska statistiken också talar om framkallas av en blandning av ideella och ekonomiska intressen. Ifråga om lönsamheten uppvisar näringsgrenen de

starkaste variationer. Bland de företag i vilkas ledning riksdagsmän suttit finns de som till sina ägare utdelat tio procent eller mer på det insatta kapitalet. Det finns också ett tidningsföretag som under de första fem åren av sin verksamhet hade en genomsnittlig årlig förlust av 1 249 000 kronor, vilket utgjorde mer än trettiofem procent av aktiekapitalet. När ett sådant företag likväl fortsatt att drivas, har det skett mot de regler som gäller inom affärslivet i övrigt. Att räkna vinstgivande tidningsföretag som affärsföretag och att anse de förlustbringande vara något annat vore uppenbart orimligt. Det vore inte lämpligare att jämställa hela denna heterogena kategori med handeln och industrin överhuvud.

Tabell 24. Riksdagsmän inom tidningsföretags ledning, fördelade efter funktioner och partier 1921—1950

	Parti	H	Bf	L	S	K	Totalt
Chefredaktörer ¹		7	1	11	30	5	54
Ekonomichefer		1	—	4 ²	3	2	10
Styrelsemedlemmar ³		15	10	7	28	1	61
Totalt		23	11	22	61	8	125

¹ Den som tillhör både gruppen chefredaktörer och gruppen ekonomichefer har medräknats endast i den förra.

² En riksdagsman var vid sidan av ett annat huvudyrke — byggmästare — verkställande direktör i ett tidningsbolag vari han själv var huvudintressent.

³ Många inom denna grupp är journalister. Chefredaktörer har ej medräknats.

I en och samma grupp behandlas här chefredaktörer, ekonomichefer och styrelseledamöter. Endast den mellersta kategorin är helt engagerad i företags ekonomiska verksamhet. Även om chefredaktörerna vid sin sida ofta har ekonomichefer, kan de dock inte

undgå att regelbundet få ta ställning till frågor rörande företagets ekonomi. I mycket stor utsträckning ingår de i företagets styrelse — inte sällan som dess ordförande. Särskilt i mindre tidningar har chefredaktörerna ibland personliga ekonomiska intressen i före-

taget. För de riksdagsmän som är styrelseledamöter är förhållandena likartade. En del tillhör tidningsföretagets ledning huvudsakligen såsom representanter för en politisk linje. Andra har invalts i styrelsen för att huvudsakligen företräda ekonomiska synpunkter. Med styrelseledamöter i tidningsföretag har jämförts styrelseledamöter i nyhetsbyråer.

Pressen har varit livligare representerad än någon annan näringsgren. Inom övriga branscher är företagsled-

ningarna mest företrädda genom sina styrelseledamöter, även om de verkställande cheferna i förhållande till sitt antal är överrepresenterade. Bland riksdagsmän från pressföretagen finns däremot nästan lika många chefredaktörer som styrelseledamöter. Socialdemokraterna har insatt 49 procent av samtliga riksdagsmän inom kategorin, samtidigt som de tillfört riksdagen 54 procent av chefredaktörerna. Tidningar tycks vara de enda företag som haft kommunistiska riksdagsmän som styrelseledamöter.

Tabell 25. Riksdagsmän med funktioner inom tidningsföretags ledning, fördelade på kamrar och partier vissa år 1921—1949

År	1921	23	25	29	33	37	41	45	47	49
Första kammaren										
H	—	1	2	3	—	3	6	4	4	3
Bf	—	—	—	2	2	2	1	2	3	2
L	3	3	4	4	3	3	5	5	5	6
S	3	3	3	4	10	8	10	11	12	10
Totalt	6	7	9	13	15	16	22	22	24	21
Endast tidningsföretag ¹ ..	5	6	9	12	13	10	10	14	15	14
Andra kammaren										
H	1	2	4	6	7	6	4	5	5	3
Bf	—	—	—	1	6	2	3	4	4	2
L	4	5	4	5	4	6	4	4	2	4
S	6 ²	12 ³	16	14	14	18	20	20	15	15
K	—	1	—	2	2	3 ⁴	—	2	2	2
Totalt	11	20	24	28	33	35	31	35	28	26
Endast tidningsföretag ¹ ..	6	14	18	23	27	30	24	25	21	16
Hela riksdagen										
Samtliga	17	27	33	41	48	51	53	57	52	47
Endast tidningsföretag ¹ ..	11	20	27	35	40	40	34	39	36	30

¹ Anger antalet riksdagsmän som saknat kontakt med näringslivet utöver deltagandet i tidningsföretags ledning.

² Därav 1 vänstersocialist.

³ Därav 2 vänstersocialister.

⁴ Därav 2 tillhörande socialistiska partiet.

Av de 125 riksdagsmännen i denna specialgrupp har 46 tillhört första kammaren, 64 andra kammaren och 15 bägge kamrarna. De liberala ledamöterna har i högre grad än övriga partiers medlemmar tillhört första kammaren. De 8 kommunisterna, bland vilka också 2 medlemmar av det socialistiska partiet inräknats, har samtliga tillhört andra kammaren.

Åren 1921, 1923 och 1925 var genomsnittligt 29 procent av tidningarnas representanter placerade i första kammaren. Sedan dess har kammarens ställning som hemvist för riksdagens publicister betydligt förstärkts. Av dessa fanns 43 procent där under åren 1945, 1947 och 1949. Antalet personer i tidningsföretags ledning har sålunda ökat betydligt snabbare inom första än inom andra kammaren. Detta gäller samtliga företrädda partier. För socialdemokraternas del föreligger en anmärkningsvärd uppgång från 1930-talets början. Åren 1927, 1929 och 1931 hade partiet i första kammaren i medeltal 4 personer med anknytning till tidningsutgivning. Medeltalet för åren 1933, 1935 och 1937 var 9. Partiets representation har där-efter legat något över denna nivå. Bondeförbundet saknade medlemmar av den nu studerade kategorin i bägge kamrarna fram till 1929.

Den samlade effekten av utvecklingen inom kamrarna har för riks-

dagen i dess helhet blivit en jämn stegring av antalet personer som på något sätt är knutna till ett tidningsföretags ledning, från 1920-talets början fram till tiden omedelbart före och under det andra världskriget. Där-efter har siffrorna tenderat att sjunka. Ökningen har varit starkast inom högern, som vid periodens början endast hade enstaka representanter för tidningsbolagen. Ökningen framstår som än mer markant då man beaktar att partiet under samma tidsskede lidit betydande mandatförluster. På det hela taget har utvecklingen haft litet att göra med valresultaten. Ett undantag utgör dock härvidlag den kommunistiska gruppen.

I tabell 25 redovisas också hur många riksdagsmän som haft kontakt med näringslivet endast i form av engagemang inom tidningsföretags ledning. Gruppen har minskat i jämförelse med hela antalet tidningsrepresentanter. Orsaken har främst varit att de socialdemokratiska riksdagsmännen i ökad omfattning haft direkt eller indirekt kontakt med andra delar av näringslivet. Åren 1921—1930 hade 20 procent av socialdemokraterna inom gruppen sådan anknytning.¹ För 1940-talet var motsvarande andel 28 procent.

---

¹ Medeltalen är beräknade med utgångspunkt från vartannat år 1921—1929 och 1941—1949.

Allmän översikt

Begreppet näringslivets folk

Den allmännaste innebörden av begreppet handels och industrins folk är enskilda företagare och då särskilt större företagare. Någon gång anses begreppet kunna innefatta även högre tjänstemän i enskild tjänst. Småföretagare medräknas sällan och arbetare nästan aldrig. Ofta begagnas som synonym uttrycket näringslivets män. Undantagsvis klargörs därvid att jordbrukets representanter icke tas med.

Även om den nu anförda tolkningen varit vanligast, har invändningar icke saknats. Man har därvid vänt sig mot tendensen att uppdelna samhället i två skikt, ett företagsvänligt och ett företagsfientligt. Kritiken gör gällande att alla har intresse av näringslivets förkovran, och att ingen underlåter att ta hänsyn därtill. Med detta betraktelsesätt skulle alla som är sysselsatta inom handel och industri kunna betecknas som näringsgrenarnas representanter.

Från företagarkåll har också hävdats en uppfattning som kan sägas ligga mellan de två nu anförda ståndpunkterna. Det har sålunda uttalats att det för ett företag eller för företagen inom en viss bransch alltid är av värde att vara företrädna i riksdagen. Det blir en andrahandsfråga av vem företaget representeras. Med utgångspunkt i denna åsikt har det förslaget framkastats att företaget eller företagen på skilda sätt skulle öka

möjligheterna för sina anställda av olika kategorier att kandidera vid riksdagsmannaval.¹ Främst skulle detta ske genom att företaget sökte behålla riksdagsmannen i sin tjänst, men även genom att sådana ekonomiska villkor skapades, att den anställde kunde ta emot riksdagsmannaupdraget utan att behöva riskera någon minskning av sin samlade inkomst. Till grund för den nu redovisade inställningen ligger, vilket också klart utsagts, uppfattningen att företaget är betjänt av att dess arbetare representeras i riksdagen av arbetare och icke av ombudsmän.

Begreppet handels och industrins män är alltså ofta ett politiskt laddat ord. I denna studie över dessa näringsgrenars representation i riksdagen har det varit nödvändigt att bortse från den skiljaktiga innebörd som termen näringslivets folk kan ha i olika politiska läger. Hänsyn har endast tagits till den faktiska representation som näringsgrenarna uppvisat under den studerade perioden. Det mest objektiva har därvid ansetts vara att inom varje bransch redovisa samtliga yrkesgrupper. Fördelningen av dessa på olika partier lämnar icke rum för värderingar.

Yrkesgrupper och partier

I tabellerna 26—30 sammanfattas några av de uppgifter som tidigare re-

¹ Jfr disponent *Folke Petréns* uppsats i denna skrift.

dovisats. Av utrymmesskäl meddelas i tabellerna detaljuppgifter endast för sådana yrkesgrupper som inom partierna under något av de angivna åren omfattat minst tre riksdagsmän. Där antalet varit lägre har riksdagsmännen sammanförts i grupper med rubriken "övriga". För de olika kategorierna anges den relativa andelen av partiets hela riksdagsgrupp. För att undvika dubbelräkning registreras i de sammanfattande tabellerna att en person tillhört någon av specialgrupperna II—IV, endast om denna tillhörighet utgjort den enda anknytningen till handeln och industrin. En riksdagsman som tillhört samtliga grupperna II—IV har medtagits en-

dast i den första. Den som tillhört både grupp III och grupp IV finns registrerad i grupp III.

Av de inom handel och industri yrkesverksamma som tillhört *högern* har under flertalet år två tredjedelar eller mer varit chefer för större företag. Denna yrkeskategoris storlek i riksdagen har, såsom tidigare visats, minskat under perioden. En minskning har förekommit också inom högerpartiet, men denna är helt betingad av mandatförluster. Någon ändring av partiets sammansättning när det gäller chefer inom större företag kan inte observeras.

Övriga yrkesgrupper har inom partiet varit i motsvarande grad svagt

Tabell 26. Olika yrkesgrupper inom högerns riksdagsgrupper vissa år 1921—1953

Yrkesgrupp	1921		1925		1933		1941		1949		1953	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Företag. I	17	16	13	12	12	11	12	15	9	19	7	14
Funkt. I	1	1	2	2	2	2	4	5	2	4,5	2	4
Övriga huvudgrupper	3	3	1	1	1	1	2	3	1	2	3	6
Totalt	21	20	16	15	15	14	18	23	12	25,5	12	24
Grupp II	15	14	25	23	32	29	23	30	13	28		
Grupp III	20	18	23	21	18	17	7	9	4	8		
Grupp IV	—	—	4	4	5	5	5	7	2	4,5		
Övriga specialgrupper	—	—	—	—	1	1	1	1	—	—		
Totalt	35	32	5	48	56	52	36	47	19	40,5		
Samtliga	56	52	68	63	71	66	54	70	31	66		
Hela partiet . . .	108	100	109	100	108	100	77	100	47	100	51	100

Anm. till tabellerna 26—30:

N = antal.

Vilka yrkeskategorier som ingår i de olika grupperna i tabellen framgår av översikten på s. 28 f.

företrädna. Det näst starkaste inslaget utgörs av funktionärer inom näringslivets organisationer. Antalet riksdagsmän som varit yrkesverksamma inom handel och industri (huvudgrupperna) har under perioden relativt sett ökat. År 1921 var 20 procent av partiets 108 riksdagsmän helt engagerade inom de båda "stadsnäringarna". År 1953 hade partiet 51 mandat, av vilka 24 procent innehades av personer från motsvarande yrkesgrupper.

Under 1920-talet ökade specialgrupp II inom högerpartiet. Då siffrorna för 1921 i specialgrupp II kan antas vara något för låga, vilket tidigare framhållits, behöver mellan åren 1921 och 1925 ökningen inte ha varit fullt så stark som tabellen antyder. Från 1930-talets början till 1940-talets utgång har andelen personer med styrelseuppdrag eller motsvarande funktion inom handels- och industriföretag varit tämligen konstant. En annan utveckling visar siffrorna ifråga om medlemskap i de lokala

bankstyrelserna. Perioden kännetecknas där av en kraftig minskning som började vid 1930-talets ingång. Till denna nedgång finns en motsvarighet hos folkpartiet men däremot inte hos bondeförbundet och socialdemokraterna.

Huvudgruppernas och specialgruppernas sammanlagda andel av partiets representanter har varit oförändrad sedan 1925. Kontakterna med handel och industri har varit livligare inom högern än inom något annat parti. Under nästan hela det studerade skedet har ungefär två tredjedelar av högerens riksdagsmän haft sådan kontakt.

Att *bondeförbundet* har få riksdagsmän som är helt sysselsatta inom handel och industri följer av partiets karaktär av jordbrukarparti. Kontakterna med stadsnäringarna är dock på intet vis obefintliga, även om de är av indirekt natur. Till rena handels- och industriföretag hade få av partiets riksdagsmän anknytning fram till

Tabell 27. Olika yrkesgrupper inom bondeförbundets riksdagsgrupp vissa år 1921—1949

Yrkesgrupp	1921		1925		1933		1941		1949	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Samtliga huvudgrupper . . .	1	2	1	2	—	—	—	—	—	—
Grupp II	1	2	—	—	2	4	7	13	12	23
Grupp III	2	4	6	15	7	13	5	10	6	12
Grupp IV	—	—	—	—	5	9	3	6	3	6
Övriga specialgrupper . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totalt	3	6	6	15	14	26	15	29	21	41
Samtliga	4	8	7	17	14	26	15	29	21	41
Hela partiet	49	100	41	100	54	100	52	100	51	100

mitten av 1930-talet. Därefter har förbindelserna blivit livligare, så att vid periodens utgång 12 ledamöter eller 23 procent innehade styrelseuppdrag eller liknande funktion. Detta var procentuellt betydligt mer än vad både folkpartiet och socialdemokraterna vid samma tid kunde redovisa. Under periodens sista decennium hade bondeförbundet relativt sett fler styrelseuppdrag inom det lokala bankväsendet än vad något annat parti hade.

De liberala partiernas riksdagsrepresentation företer i ett avseende stora likheter med högerns. Detta gäller

andelen företrädare för handels och industrins huvudyrken. Liksom fallet varit inom högerns riksdagsgrupp, har också de större företagen utgjort den talrikaste yrkesgruppen under flertalet år. Ett betydligt starkare inslag av småföretagare har dock funnits inom de liberala partierna. Inslaget av såväl högre som lägre tjänstemän inom enskilda företag har varit lågt. (Tabellerna 8—10.)

Den begränsade anknytningen i form av styrelseuppdrag såväl inom handels- och industriföretag som i

Tabell 28. Olika yrkesgrupper inom de liberala partiernas riksdagsgrupper vissa år 1921—1953

Yrkesgrupp	1921		1925		1933		1941		1949		1953	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Företag. I	9	10,5	5	7	8	17	5	13	9	12	10	12
Företag. II	4	4,5	3	4	1	2	1	2,5	6	8	4	5
Övriga huvudgrupper	1	1	1	2	1	2	—	—	3	4	6	8
Totalt	14	16	9	13	10	21	6	15,5	18	24	20	25
Grupp II	4	4,5	4	6	4	8,5	6	16	7	9		
Grupp III	6	7	7	10	4	8,5	3	8	3	4		
Grupp IV	5	5,5	6	9	6	13	5	13	6	8		
Övriga specialgrupper	1	1	2	3	2	4	1	2,5	2	3		
Totalt	16	18	19	28	16	34	15	39,5	18	24		
Samtliga	30	34	28	41	26	55	21	55	36	48		
Hela partiet . .	87	100	68	100	47	100	38	100	75	100	80	100

affärsbankernas avdelningskontor har varit svagare inom de liberala partierna än inom högern. Anmärkningsvärt låga värden uppvisar specialgrupp II.

Det bör dock än en gång påpekas att denna endast omfattar sådana riksdagsmän som icke haft sitt huvudyrke inom handeln och industrin.

Liberala samlingspartiet splittrades 1923 i två grenar, vilka återförenades 1934. Liberala riksdagspartiet och frisinnade folkpartiet, som existerade under de mellanliggande elva åren, var till sin yrkessammansättning icke lika. De två partierna var så små att jämförelser för enskilda år inte medger säkra iakttagelser. Om man däremot sammanfattar partiernas repre-

sentation under hela perioden, framträder en tydlig tendens. Under åren 1923—1934 omfattade det frisinnade partiet 78 riksdagsmän och det liberala 29. Då är medräknade några personer som inte var formellt partianslutna.

Av tabell 29 framgår att det liberala partiet var starkare förankrat inom handel och industri än det frisinnade.

Tabell 29. Yrkesgrupper inom frisinnade folkpartiet och liberala riksdagspartiet åren 1923—1934

Yrkesgrupper	Frisinnade		Liberaler	
	Antal	%	Antal	%
Företagare I	9	12	9	31
Företagare II	5	..	—	—
Tjänstemän I	1	..	—	—
Grupp I	1	..	1	..
Grupp II	5	..	4	..
Grupp III	6	..	3	..
Grupp IV	5	..	2	..
Totalt	32	41	19	66
Hela partiet	78	100	29	100

Av de liberala riksdagsmännen hade 19, eller 66 procent, förbindelser av ena eller andra slaget med dessa näringar; i det närmaste var tredje var chef för ett större företag. Däremot saknades helt småföretagare.

Av den *socialdemokratiska* riksdagsgruppens medlemmar har under hela perioden omkring 40 procent varit mer eller mindre fast knutna till handels- och industriföretag. Till skillnad från vad som gäller för övriga partier har kontakterna med näringslivet i flertalet fall varit direkta i den meningen att riksdagsmännen haft sin

huvudsysselsättning inom handeln eller industrin.

Arbetarna utgör bland socialdemokraterna den största yrkesgruppen. Deras absoluta antal har stigit avsevärt under perioden. Den relativa stegringen har däremot varit mycket måttlig. Mellan 9 och 12,5 procent av partiets riksdagsmän har varit arbetare. Antalet kan lämpligen jämföras med andelen chefer för större företag inom högern och de liberala partierna. Inom högern har denna andel under de studerade åren varierat mellan 11 och 19 procent; inom de liberala partierna

Tabell 30. Olika yrkesgrupper inom den socialdemokratiska riksdagsgruppen
vissa år 1921—1953

Yrkesgrupp	1921		1925		1933		1941		1949		1953	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Företag. II	8	6	10	6	6	4	9	5	8	4	6	3
Tj.män I	3	2,5	4	3	1	0,5	3	1	3	1,5	1	0,5
Tj.män II	3	2,5	2	1	1	0,5	3	1	2	1	3	2
Arbetare	14	11	18	11	14	9	26	12	25	12,5	23	12
Funkt. III	5	4	4	3	7	4	9	5	6	3	6	3
Övriga huvud- grupper	2	1	—	—	1	0,5	2	1	2	1	1	0,5
Totalt	35	27	38	24	30	18,5	52	25	46	23	40	21
Grupp II	5	4	5	3	8	5	13	6	16	8		
Grupp III	2	1	5	3	3	2	7	3	6	3		
Grupp IV	6	5	17	11	22	13,5	21	10	16	8		
Övriga special- grupper	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1		
Totalt	15	11	28	18	35	21,5	42	20	39	20		
Samtliga	50	38	66	42	65	40	94	45	85	43		
Hela partiet . . .	131 ¹	100	156	100	162	100	209	100	196	100	189	100

¹ I denna siffror ingår fem vänstersocialister.

har den varierat mellan 7 och 17 procent.

De närmast största yrkesgrupperna bland riksdagens socialdemokrater har varit småföretagare och fackliga funktionärer. Småföretagarnas antal har varit obetydligt större än fackföreningsmännens. Bägge kategoriernas representation har försvagats mot periodens slut. Högre och lägre tjänstemän har varit företrädade i ungefär samma omfattning.

Bland socialdemokrater med begränsad anknytning till näringslivet intar de personer som har förbindelser med tidningsföretagens ekono-

miska ledning en dominerande ställning. Under den senare delen av perioden har antalet riksdagsmän med styrelseuppdrag inom andra delar av näringslivet väsentligt ökat.

Under de sex olika år som i tabellerna 26—30 studerats för övriga partier har den *kommunistiska* riksdagsgruppen varit mycket liten. Dess andel av riksdagens hela ledamotsantal har växlat mellan 0,8 och 2,9 procent. Medeltalet har utgjort 1,8 procent.¹

¹ Bland kommunisterna har då medräknats samtliga till vänster om socialdemokraterna stående partier utom socialdemokratiska vänstergruppen.

Under de 34 år som hela undersökningen omfattar har det i riksdagen funnits sammanlagt 5 kommunistiska arbetare inom handel och industri. Av dessa har två efter någon tid övergått till den socialdemokratiska riksdagsgruppen. De enda företag med vilka de kommunistiska riksdagsmännen i övrigt har haft kontakt är partiets egna tidningar.

Riksdagsmännens yrken och valmännens

Demokratis teoretiker kräver i allmänhet icke, att folkrepresentationens yrkessammansättning mera exakt skall spegla befolkningens. Skulle en sådan fordran uppställas, håller den svenska riksdagen inte måttet. Det är tvärtom en mycket bristfällig överensstämmelse mellan riksdagsmännens yrkesfördelning och valmännens. Till de större yrkesgrupper som är särskilt svagt företrädda i riksdagen hör bl. a. handelns och industrins arbetare och lägre tjänstemän.

Inom de olika partierna är yrkesgrupperna ännu ojämnare fördelade än inom riksdagen i dess helhet. Som exempel må än en gång erinras om att man inom högern och de liberala partierna finner 93 procent av de chefer för större företag som suttit i riksdagen under den här undersökta perioden; inom det socialdemokratiska partiet återfinns 91 procent av arbetarna inom handel och industri. Ser man till sammansättningen, blir det följaktligen meningslöst att när det gäller dessa partier skilja mellan idé- och klassparti. Från strukturell syn-

punkt blir det politiskt färgade begreppet klassparti oanvändbart på samtliga de nu nämnda partierna också därför, att ingen yrkesklass har majoritet inom något parti. Inom högern varierade under åren 1921—1953 andelen ledare för större företag mellan 11 och 19 procent (tabell 26); inom de liberala partierna var motsvarande tal 7 och 17 procent (tabell 28). I den socialdemokratiska riksdagsgruppen har under samma tid lägst 9 och högst 12,5 procent varit arbetare inom handel och industri. Medräknas bland arbetarna även de fackliga funktionärerna, blir procenttalen 13 och 17.

I tabell 31 meddelas den röstberättigade befolkningens fördelning på olika yrken inom handel och industri. I tabell 32 anges riksdagsledamöternas fördelning på samma yrkesgrupper och näringsområden. Den förstnämnda tabellen grundar sig på de sammanställningar som statistiska centralbyrån utfört efter varje riksdagsmannaval. Tabellens värden bör tolkas med varsamhet, bl. a. därför att den officiella statistikens yrkesklassificering växlat något mellan de olika åren.¹ Klassificeringen sker huvudsakligen med ledning av titlarna.² Bestämningen blir ibland mycket osäker. Framförallt gäller detta ifråga om vissa hantverksyrken. Det kan antas att

¹ Sveriges officiella statistik. Riksdagsmannavalen åren 1922—1924. D:o åren 1933—1936, d:o åren 1949—1952.

² PM angående den vid 1952 års valstatistik förekommande sociala yrkesgrupperingen m. m. (stencil). Statistiska centralbyrån.

gruppen småföretagare för åren 1924 och 1936 innefattar en del personer som rätteligen hade bort hänföras till kategorin arbetare. Det förefaller också sannolikt att för år 1952 vissa högre befattningshavare, som tidigare förts till kategorin tjänstemän, nu kommit att placeras i företagsledarnas grupp. Fördelningsprinciperna har dock i sina huvuddrag varit desamma

under samtliga år. De starka skillnader som framträder mellan riksdagsmännens yrkesfördelning och befolkningens i tabellerna 31 och 32 kan därför endast till en ringa del ha orsakats av olikheter i tabellernas konstruktion.

Industrins och handelns andel av antalet yrkesverksamma har ökat avsevärt under det studerade skedet. De

Tabell 31. Den röstberättigade inom industri, handel och hantverk yrkesverksamma delen av befolkningen under olika år (jämn hundratal)

Yrkesgrupp	1924		1936		1952	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Företagare I	12 200	0,6	12 900	0,5	29 100	0,9
Företagare II	153 700	7,2	195 900	7,6	205 200	6,2
Tjänstemän I	32 000	1,5	29 300	1,1	30 300	0,9
Tjänstemän II	117 900	5,5	198 900	7,8	428 900	12,9
Arbetare	663 000	30,9	840 300	32,9	1 150 700	34,7
Totalt	978 800	45,7	1 277 300	49,9	1 844 200	55,6
Samtliga röstberättigade yrkesverksamma	2 143 100	100	2 557 400	100	3 317 000	100

lägre tjänstemännens antal har stigit med 364 procent under 28 år. Deras relativa andel av samtliga som varit sysselsatta inom handel och industri har mer än fördubblats. Även arbetarnas antal har stigit avsevärt.

I tabell 32 har de olika yrkesgruppernas storlek i riksdagen satts i relation till det totala antalet yrkesverksamma riksdagsledamöter. Som yrkesverksamma har därvid betraktats samtliga ledamöter med undantag för gifta kvinnor utan specificerad yrkesverksamhet. Dessa ledamöters antal i riksdagen har under de i tabellen behand-

lade åren utgjort 2, 7 och 19. Uppfattar man husmödrarna som en särskild yrkesgrupp i stället för att fördela dem efter männens yrken, kommer denna grupp att framstå som den mest markant underrepresenterade.¹ Det är sålunda icke självklart, att en "idealisk" folkrepresentation med hänsyn till yrkessammansättningen skulle erhållas, om man applicerade de olika

¹ Liksom i de flesta andra länders parlament har kvinnor överhuvudtaget invalts i den svenska riksdagen i mycket liten utsträckning. Deras antal har under åren 1925, 1937 och 1953 utgjort 4, 10 och 28.

Tabell 32. Riksdagsledamöter, fördelade efter yrken inom industri, handel och hantverk, vissa år

Yrkesgrupp	1925		1937		1953	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Företagare I	19	5,1	18	4,9	17	4,7
Företagare II	14	3,7	11	2,7	10	2,8
Tjänstemän I	5	1,3	4	1,1	3	0,8
Tjänstemän II	2	0,5	—	—	6	1,7
Arbetare	20	5,3	16	4,3	26	7,2
Funktionärer I	2	0,5	5	1,3	2	0,5
Funktionärer II	—	—	—	—	3	0,8
Funktionärer III	4	1,1	5	1,3	6	1,7
Totalt	66	17,5	58	15,6	73	20,2
Samtliga yrkesverksamma ..	378	100	373	100	361	100

yrkesgruppernas kvoter i befolkningen på antalet yrkesverksamma riksdagsledamöter.¹ Mången som ville konstruera en sådan idealrepresentation skulle kanske finna det lika naturligt att reservera en proportionell andel av riksdagsmandaten åt den del av den röstberättigade befolkningen som inte är yrkesverksam och som i stor utsträckning består av husmödrar.

Företrädarna för handel och industri har nästan enbart utgjorts av män. Fyra kvinnliga representanter har funnits. Av dessa har en varit fotograf och affärsinnehavare, en kassörska, en facklig ombudsman och en ägare av ett gods med tillhörande tegelbruk, kvarn och såg.

¹ Att här ta med något exempel på hur en riksdag med exakt samma yrkesfördelning som befolkningens skulle se ut syns överflödigt. Av tabellerna och texten i anslutning till dem framgår klart vilka yrkesgrupper som är över- eller underrepresenterade.

Av den röstberättigade befolkningen var 1924 omkring 46 procent yrkesverksamma inom handel och industri. Vid ungefär samma tid tillhörde 17,5 procent av riksdagens ledamöter dessa näringsgrenar. År 1952 hade befolkningens sammansättning ändrats därhän, att 56 procent av de yrkesverksamma tillhörde handel och industri. De bägge stadsnäringarnas män i riksdagen uppgick samtidigt till 20,2 procent. En klar underrepresentation har sålunda förelegat hela tiden. Den grupp inom dessa näringsområden som i förhållande till sin andel av totalbefolkningen varit svagast företräd är de lägre tjänstemännen. Deras ökning från 117 900 till 428 900 personer mellan åren 1924 och 1952 har avsatt mycket obetydliga spår i riksdagens sammansättning. Synnerligen underrepresenterade har också arbetarna inom industri och handel varit. Bilden förändras inte avse-

värt, om man även tar hänsyn till förekomsten av fackliga funktionärer. Cheferna för större företag har i motsvarande grad varit överrepresenterade i förhållande till sitt antal.

Omfattningen av handelns och industrins representation genom yrkesutövare inom de två näringsgrenarna framträder tydligare, om den jämförs

med vissa andra yrkesgruppers förekomst och storlek i riksdagen. I följande tabell anges med ledning av den officiella valstatistikens uppgifter två väl avgränsade yrkesgruppers representation. Den ena gruppen utgörs av personer sysselsatta inom jordbruket, den andra av lärare av skilda slag. Procenttalen har beräknats på samma sätt som i tabell 32.

	1925		1937		1953	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Jordbrukare, lantarbetare m. fl.	130	34,4	129	34,6	113	31,3
Lärare	32	8,5	30	8,0	36	10,0

Hur stor del av den röstberättigade, yrkesverksamma befolkningen som under olika år tillhörde jordbruket framgår av följande uppställning.¹

År	Antal	Procent
1924	689 200	32,2
1936	760 900	29,8
1952	569 100	17,2

År 1925 överensstämde jordbrukarnas antal i riksdagen förhållandevis

¹ Procenttalet för år 1952 är så lågt att det förtjänar att belysas närmare. Talet anger den yrkesverksamma, röstberättigade jordbruksbefolkningens andel av motsvarande kategori inom hela befolkningen. Medräknas i stället samtliga i röstlängd upptagna personer inom jordbruksnäringsgrenen — därvid tillkommer bl. a. de icke yrkesverksamma — visar sig dessa utgöra 935 900 eller 19,1 procent av totalbefolkningen. Slutligen bör nämnas att hela jordbruksbefolkningen (alla åldersgrupper) vid 1950 års folkräkning uppgick till 1 649 200, vilket var 23,4 procent av Sveriges folkmängd.

nära med yrkesgruppens andel av den yrkesverksamma, röstberättigade totalbefolkningen. Sedan dess har en väldig omflyttning skett från jordbruket till övriga näringsgrenar. Landsbygdsbefolkningens relativa minskning i förhållande till stadsbefolkningen har dock endast obetydligt påverkat jordbrukets riksdagsrepresentation. Vid 1953 års riksdag var alltså nära nog en tredjedel av *andra kammarens* ledamöter verksamma inom jordbruket. Detta innebär att vid 1952 års val minst 30 jordbrukare invaldes i kammaren på röster som avgavs av personer tillhörande andra näringsgrenar än jordbruket.

Att lärarna är överrepresenterade i riksdagen är så uppenbart att någon hänvisning till befolkningstalen inte är erforderlig. Detsamma gäller om tidningsmän och yrkespolitiker. Till de i riksdagen mycket starkt företräd-

da yrkesgrupperna hör också statliga och kommunala ämbets- och tjänstemän.

Några utländska jämförelser

Vid valen till den franska nationalförsamlingen i juni 1951 valdes 544 deputerade. Av dessa kom omkring 36 procent från industri, handel, och hantverk.¹ De två näringsgrenarna omfattade vid 1946 års folkräkning 41 procent av den franska befolkningen.

(Se bil. 2.) Överensstämmelsen mellan parlamentsrepresentation och befolkningssammansättning var, när det gällde handel och industri, större i Frankrike än i England.

I England räknades vid 1951 års folkräkning 63 procent av invånarna till handel och industri. Mot detta svarade efter samma års parlamentsval omkring 31 procent av underhusets ledamöter.¹ Den sänkning som framträder för år 1951 i förhållande till 1945 års val berodde huvudsak-

Tabell 33. Vissa yrkesgrupper i engelska underhuset, franska nationalförsamlingen och västtyska förbundsdagen. (Procent)

	England			Frankrike	Västtyskland
	1918—1935 medeltal	1945	1951	1951	1950
Företagare I	14,5	7,7	8,6	7,0	10,1
Företagare II	1,4	1,1	0,5	5,6	4,5
Tjänstemän I	4,8	4,8	5,3	9,9	} 0,8
Tjänstemän II	3,5	6,4	6,2	4,3	
Arbetare	12,8	15,0	10,6	9,0	9,0 ¹
Samtl. yrkesgrupper inom handel och industri ...	37,0	35,0	31,2	35,8	24,4
Vissa grupper utanför han- del och industri:					
Advokater m. m.	16,9	13,0	17,0	15,4	6,3
Lärare	3,6	8,8	6,9	15,4	3,7
Jordbrukare	2,2	2,5	6,7	11,7	9,2

¹ Inklusive fackliga funktionärer.

ligen på det minskade antalet arbetare i underhuset. I stället förekom en procentuell ökning inom de större före-

tagarnas och de högre tjänstemännens grupper. Differenserna mellan de två åren med hänsyn till yrkesgruppernas

¹ *Partis politiques et classes sociales en France.* Ed. par Maurice Duverger. Paris 1955, s. 295, 298.

¹ *Ross, J. F. S.: Parliamentary Representation.* London 1948, s. 262. *Ross, J. F. S.: Elections and Electors.* London 1955, s. 433 ff.

inbördes storlek framkallades av en förändring i underhusets partipolitiska sammansättning. År 1945 hade arbetarpartiet en kraftig majoritet i underhuset. Sex år senare hade ställningen förändrats, och det konservativa partiet innehade ett knappt flertal. Med det i England tillämpade majoritetsvalsystemet kan valen under vissa omständigheter ge upphov till mycket stora omkastningar i underhusets politiska sammansättning. Dessa omkastningar leder till starka förändringar i fråga om yrkesfördelning när det gäller handelns och industrins folk, ty partierna rekryterar sina underhusledamöter ur helt skilda yrkesgrupper. Bland dem som valdes år 1951 tillhörde 82 procent av cheferna för större företag det konservativa partiet, under det att samtliga arbetare var medlemmar av labourpartiet.

Av de 531 medlemmarna i *Förenta Staternas* kongress under perioden 1945—47 var 303, eller 57 procent jurister.¹ Det förefaller troligt att åtskilliga av dessa var i tjänst hos enskilda företag. Antalet ledamöter med huvudyriken inom handel och industri uppgick dock till högst 19 procent. Flertalet av dessa torde ha varit större företagare. Arbetare och lägre tjänstemän inom handel och industri har praktiskt taget saknats i kongressen. Jordbrukarna uppgick till 3,4 procent av antalet kongressledamöter. De var därmed i likhet med övriga yrkesgrupper inom näringslivet starkt underrepresenterade. De amerikanska *delsta-*

ternas parlament uppvisar en yrkesfördelning som i något högre grad liknar befolkningens.¹ Någon stark överensstämmelse har det dock inte heller här varit fråga om. Enligt en beräkning av yrkessammansättningen under åren 1925—1935 av 13 delstats parlament var högst 7 procent av ledamöterna arbetare inom handel, industri och samfärdsl. Denna yrkesgrupp bedömdes vid 1940 års folkräkning utgöra 57 procent av USA:s arbetskraft. Andelen företagare inom delstatsparlamenten var ungefär densamma som inom kongressen.

De uppgifter som ingår i tabell 33 möjliggör huvudsakligen jämförelser av yrkesgruppernas storlek inom respektive parlament. Jämförelser mellan olika staters parlament ter sig svårare. Siffermaterialet härrör ur olika undersökningar med delvis skiljaktiga beräkningsgrunder. De engelska och franska undersökningarna har tagit sikte på att i möjligaste mån ange parlamentsledamöternas "opolitiska" yrken. Partifunktionärer och liknande befattningshavare har fördelats efter de yrken de innehade, innan de övergick till att bli "professionella" politiker. Yrkesuppgifterna säger därför snarare mer om parlamentsledamöternas härkomst än om deras aktuella yrken.

Vid undersökningen av den *västtyska förbundsdagens* sammansättning har å andra sidan tillämpats en metod som överensstämmer med den som använts i denna studie av de svenska riksdagsmännens yrkesfördel-

¹ Galloway, George B.: Congress at the Crossroads, New York 1947, s. 29 f., 349.

¹ Matthews, Donald R.: The Social Background of Political Decision-Makers, New York 1954, s. 30.

ning.¹ Yrkespolitiker har fått bilda en särskild kategori; de övriga ledamöterna har fördelats efter de yrken som de vid undersökningstillfället bedömts aktivt utöva. Om handelns och industrins *samlade* parlamentsrepresentation i Sverige och Västtyskland varit lägre än i England och Frankrike, har skillnaden dock inte varit så stor, som siffrorna i tabell 33 och i den anslutande texten kunde ge anledning att förmoda. En jämförelse med USA kan icke utföras på grund av bristande kännedom om i vilken utsträckning kongressens jurister haft sin yrkesverksamhet förlagd till handels- och industriföretag.

Chefer för större företag eller för självständiga enheter inom dessa har i den svenska riksdagen förekommit i mindre utsträckning än i de större ländernas parlament. *Småföretagarna* har i den franska nationalförsamlingen och den tyska förbundsdagen varit förhållandevis talrikt förekommande. I Englands och Förenta staternas parlament har de varit väsentligt svagare representerade än i riksdagen.

Tjänstemän av olika kategorier inom handel och industri tycks ha varit svagare företrädna i Sverige än i England och särskilt Frankrike men starkare representerade än i Västtyskland och USA. Om man i *arbetarnas* riksdagsrepresentation även inräknar de fackliga ombudsmännen, har denna i Sverige varit av motsvarande omfattning som i England, Frankrike och Väst-

tyskland. Under år med labourmajoritet i underhuset har dock arbetarna där utgjort en väsentligt större andel.

Med hänsyn till yrkessammansättningen avviker den svenska riksdagen från de nu behandlade parlamenten inte främst ifråga om yrken inom handel och industri. Den största skillnaden ligger i stället i det starka inslaget av jordbrukare i riksdagen och i den ringa förekomsten av privatpraktiserande jurister. Den starka avvikelse som nyss visats förekomma mellan riksdagens yrkesfördelning och befolkningens har sin motsvarighet i de fyra största västerländska staterna. Inget av parlamenten inom dessa speglar troget befolkningens sammansättning.

Korporativa representationssystem

Att inskränka medborgarnas val av riksdagsmän till den egna yrkesgruppen eller näringsgrenen skulle innebära införandet av ett korporativt representationssystem. Under mellankrigstiden konstruerades korporativa folkrepresentationer i flera stater. Som förebild tjänade därvid ofta det fascistiska Italien. Ibland kombinerades indelningen efter näringsgren med andra indelningsgrunder. I flera fall var det närmast fråga om skenförfattningar som mer eller mindre nödortfittigt maskerade en diktatur. Det korporativa systemet har hittills icke införts i någon stat som upprätthållit demokratins krav på politisk frihet. I flera länder där ett korporativt statskick införts syns mångas förhoppningar ha varit att därmed skulle skapas den

¹ *Flechtheim, Ossip K.*: Die deutschen Parteien seit 1945, Berlin 1955, s. 68 f.

klass- och partilösa staten.¹ Den partilösa staten förblev emellertid en politisk dröm. Enpartistaten blev verklighet.

Att ett korporativt statsskick dock inte nödvändigtvis behöver förknippas med tanken på diktatur visar den omständigheten att systemet funnit försvarare i efterkrigstidens Frankrike. Då en framstöt om införande av ett korporativt styrelsesätt i Sverige gjordes på 1930-talet, mötte det ringa förståelse.² Orsakerna därtill kan ha varit flera; känslan av att genom motstånd mot den korporativa ideologin ta parti i kampen mellan det demokratiska statsskicket och diktaturen var säkert inte obefintlig. Vidare hade Sverige senare än flertalet andra länder avskaffat ständsriksdagen. De politiska striderna under 1930-talet var föga häftiga. Av betydelse har möjligen också varit att riksdagens sammansättning icke gjorts till föremål för starkare kritik.

Sammanfattning

Vid 1834—1835 års riksdag förklarade biskop Agardh i ett principiellt försvar för ständsrepresentationen att den lagstiftande församlingen borde representera vissa grundläggande *idéer*.³ Alla idéer var på jorden samman-

bundna med materiella *intressen*. Idéernas representation måste därför åstadkommas genom att intressena representerades. Bondeståndet företrädde därvid nationaliteten i folkets ursprungliga lynne, borgarståndet idogheten, prästeståndet religionen och adeln den historiska kontinuiteten.

Under mycket lång tid var rösträtten vid val till borgarståndet i huvudsak begränsad till städernas näringsdrivande klasser. Detta hindrade inte att det i stor, ibland dominerande, utsträckning blev ämbets- och tjänstemän som fick företräda vad som för Agardh framstod som idoghetens idé. Näringsidkarna var benägna att gå utanför sina egna led vid valet av riksdagsmän.

Till tvåkammarriksdagen i dess första utformning hörde rösträtts- och valbarhetsregler, avsedda att garantera att riksdagsmännen och särskilt första kammarens ledamöter skulle föra "bildningens och förmögenhetens talan". De "konservativa garantierna" medförde en ökning i antalet större företagare i riksdagen, samtidigt som småföretagarnas grupp numerärt minskade i betydelse. Ären närmast efter sekelskiftet var cheferna för större företag talrikare i Sveriges riksdag än någon gång vare sig förr eller senare. Deras antal inom hela riksdagen kan under denna tid uppskattas till 50 à 60. Ingen annan yrkesgrupp inom handel och industri har samtidigt kunnat räkna så många företrädare i riksdagen.

De yrkesgrupper inom handel och industri som varit företrädare i riksdagen förändrades ifråga om inbördes storlek efterhand som demokratise-

¹ Så har man velat förklara införandet av fascismen med dess korporativa element. *Barker, Ernest: Reflections on Government, Oxford 1945, s. 333.*

² *Heckscher, Gunnar: Staten och organisationerna, Stockholm 1951, s. 177 ff.*

³ *Rexius, Gunnar: Det svenska tvåkamarsystemets tillkomst och karaktär. Uppsala 1915, s. 86 ff.*

ringsprocessen fortskred. Om man som en enhet betraktar samtliga yrkesgrupper som har sin utkomst inom de två näringsgrenarna, skall man emellertid finna att deras andel av det totala antalet riksdagsledamöter i stort sett förblivit oförändrad från senare

delen av 1800-talet fram till nuvarande tid, således under det skede under vilket Sverige omvandlats från ett land med övervägande agrar ekonomi till ett högt utvecklat industriland, där den jordbrukande befolkningen utgör mindre än en fjärdedel.

Tabell 34. Inom industri, handel och hantverk yrkesverksamma riksdagsledamöter samt ledamöter med begränsad anknötning till dessa näringsgrenar, vissa år 1920—1953¹

Yrkesgrupp	1920	21	25	29	33	37	41	45	49	53
<i>Huvudgrupper:</i>										
Företagare	46	42	33	35	29	28	31	24	33	27
Tjänstemän	7	7	7	6	3	4	6	7	8	9
Arbetare	15	16	20	14	15	16	26	30	27	26
Funktionärer	7	7	6	7	9	10	13	10	10	11
Totalt	75	72	66	62	56	58	76	71	78	73
<i>Specialgrupper:</i>										
II	..	25	34	42	46	47	49	45	47	..
III	..	30	41	40	32	31	22	23	19	..
IV	..	11	27	35	40	40	34	39	30	..
Totalt	..	66	102	117	118	118	105	107	96	..
Samtliga	..	138	168	179	174	176	181	178	174	..

¹ I tabellen ingår icke specialgrupp I, advokater och sakkörare.

Inom riksdagen sjönk i samband med den successiva utvidgningen av rösträtten antalet egna företagare, samtidigt som antalet anställda i enskilda företag steg kraftigt. Sedan mitten av 1920-talet har proportionerna mellan dessa båda kategorier endast obetydligt förändrats. Alltjämt gäller att egna företagare och chefer för större företag i förhållande till sin andel av totalbefolkningen inträtt i riksdagen i större omfattning än vad någon annan av handels och industrins större yrkes-

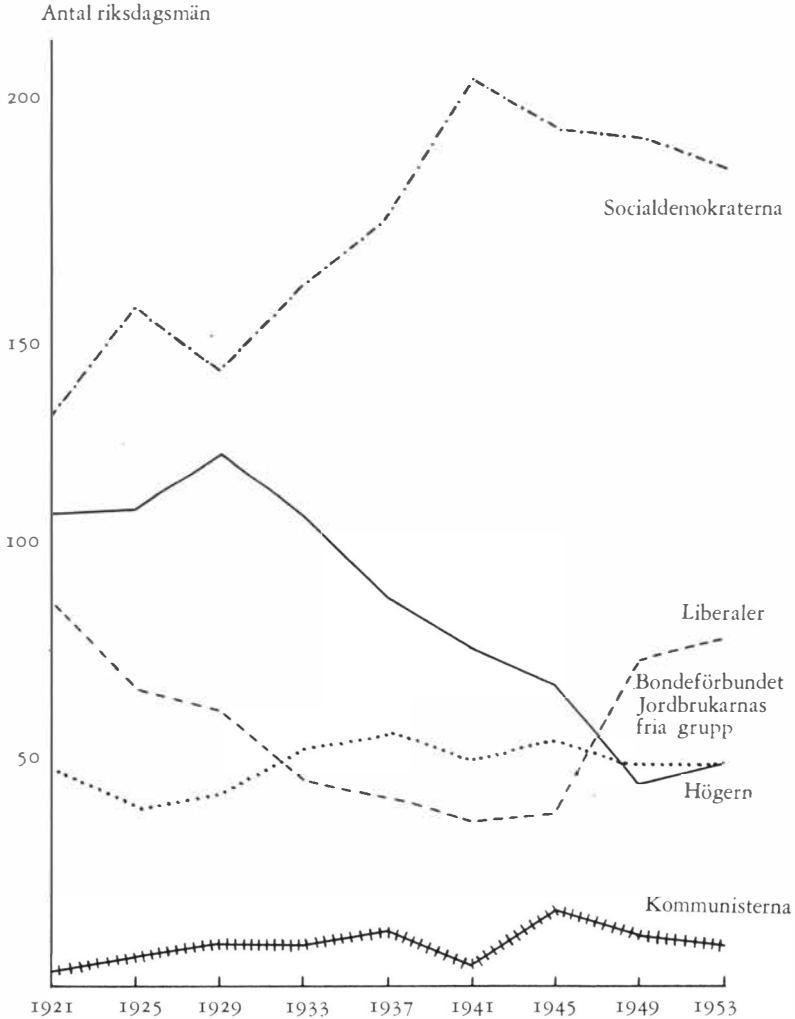
grupper gjort. De anställda har i huvudsak utgjorts av arbetare. Särskilt de lägre handels- och industritjänstemännen har varit mycket fåtaliga.

Handels och industrins svaga direkta representation kompenseras i någon mån av olika grupper riksdagsmän med begränsad anknötning till de bägge näringsgrenarna. Såsom den betydelsefullaste av dessa grupper framstår den som utgörs av personer med styrelsuppdrag eller motsvarande funktion inom handels- och industri-

företag. En sådan styrelseledamots förmåga att i sitt riksdagsarbete ta hänsyn till näringslivets speciella synpunkter på olika frågor blir generellt beroende av den roll som styrelsen spelar inom hans företag. Vilken betydelse som än tillmäts den talrika förekomsten i riksdagen av personer

med begränsad anknytning till företagens ledning, kvarstår emellertid det intryck av konstant underrepresentation som framträder vid en rent kvantitativt lagd undersökning rörande handelns och industrins folk i riksdagen.

Diagram över partiutvecklingen i riksdagen åren 1921–1953.

Anm. till diagrammet:

1. I socialdemokraternas riksdagsrepresentation har för år 1921 medräknats fem vänster-socialister.
2. I den kommunistiska riksdagsgruppen ingår även medlemmar av socialistiska partiet.

Bilaga 2

Den förvärvsarbetande befolkningens fördelning efter näringsgrenar i procent

Centralbyrån har i anslutning till denna tabell bl. a. framhållit, att "på grund av olikheterna mellan enskilda länder med hänsyn till den använda yrkesgrupperingen är de lämnade uppgifterna icke fullt jämförbara . . . Vi-

dare är avgränsningen av de olika grupperna ej enhetlig. Sålunda räknas personalen vid statsägda kommunikationsföretag i vissa länder till samfärdsel, i andra till offentliga tjänster."

Statistisk årsbok 1954, tab. 413.

	Sverige	England	Frankrike	USA	Väst-tyskland
	1950	1951	1946	1950	1950
Lantbruk, skogsbruk, fiske . . .	20,5	4,9	36,5	12,2	23,2
Bergsbruk	0,4	3,8	1,8	1,6	..
Industri och hantverk	32,0	37,4	22,0	26,8	41,9
Byggnadsverksamhet, elverk m. m.	8,6	7,9	5,4	7,6	..
Handel	15,6	14,1	11,8	18,5	15,8
Samfärdsel	8,0	7,8	5,7	7,5	..
Offentliga tjänster, husligt arbete m. m.	14,0	23,7	12,9	23,1	16,9
Övriga	0,9	0,4	3,9	2,7	2,2
Totalt	100	100	100	100	100

Bilaga 3

Riksdagarnas längd 1920—1953 (var fjärde riksdag)

År	Vårsessionen avslutad	Höstsession	
1921	21.6	—	5 mån. 11 dag.
1925	10.6	—	5 mån. — dag.
1929	10.6	—	5 mån. — dag.
1933	30.6	—	5 mån. 20 dag.
1937	15.6	—	5 mån. 4 dag.
1941	1.7	20.10—30.12	8 mån. — dag.
1945	9.7	—	5 mån. 29 dag.
1949	31.5	17.10—13.12	6 mån. 17 dag.
1953	29.5	19.10—12.12	6 mån. 12 dag.

Källor och litteratur

Som utgångspunkt för undersökningen har tjänat de personuppgifter, som meddelas i *riksdagstryckets tioårsregåster*, kompletterade med de årligen utgivna *förteckningarna över kamrarnas ledamöter*. De uppgifter, som på så vis erhållits, har systematiskt jämförts med olika årgångar av följande kalenderverk:

Sveriges handelskalender I—II.

Aktieägarnas uppslagsbok (fr. o. m. 1946—1947 sammanslagen med *Svenska aktiebolag*).

Svensk industrikalender.

Sveriges bankmatrikel (fr. o. m. 1951: *Svensk bankmatrikel*).

Vid sidan av dessa har andra affärs- och industrikalendrar kommit till användning.

Någon motsvarighet till de under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet tämligen ofta utkommande "persongallerierna" och riksdagskalendrarna har inte funnits under den studerade perioden. Dock har utgivits *Sveriges styresmän* (Stockholm 1938), som innehåller biografiska notiser om samtliga riksdagsmän vid 1937 års riksdag. Av annan biografisk litteratur, som utnyttjats, må i första hand nämnas *Svenskt biografiskt lexikon*. Genom tillmötesgående från professor Bengt Hildebrands sida har förf. beretts tillfälle att ta del av det alfabetiska kortregister, som inom Riksarki-

vet utplagats för nämnda lexikon. För flertalet riksdagsmän har också upplysningar sökts i verk sådana som *Svenska män och kvinnor* (Stockholm 1942—1955). *Vem är vem* (Stockholm 1945—1950), *Vem är vem inom handel och industri* (Stockholm 1944), *Vem är det* (olika årgångar). Till mera speciell kalenderlitteratur, som visat sig värdefull vid denna undersökning, hör bl. a. *Svenska folkreläser I—IV* (Stockholm 1936—1939), *Nils Andersson*, Dagspressen i Sverige (Stockholm 1948) samt *Folke Wernstedt*, Fullmäktige i riksgäldskontoret (Stockholm 1939). Riksdagsmäns memoarer har flitigt rådfrågats. Om det material, som använts för yrkesklassificeringen bör vidare framhållas, att Morgon-Tidningens och Svenska Dagbladets arkiv inte enbart innehåller klipp ur de egna tidningarna och heller inte enbart tryckt material.

Rörande sådana riksdagsmän, vilkas yrken icke kunnat säkert fastställas med ledning av de nu redovisade källorna, har överläggningar förts med tjänstemän inom de olika partierna. Ett stort antal frågor har besvarats av redaktör Birger Andersson, Tidholm, sekr. i den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Upplysningar har också erhållits från bl. a. Industriens Utredningsinstitut och Kooperativa Förbundet.

Övriga källor och bearbetningar

- Sveriges Officiella Statistik. *Riksdagsmannavalen*. Olika årgångar.
Sveriges Officiella Statistik. *Statistisk årsbok*. Olika årgångar.
PM rörande näringslivets män och politiken. Industriens Utredningsinstitut (otryckt).
BARKER, ERNEST, Reflections on Government. Oxford 1945.
BRUSEWITZ, AXEL m. fl., Studier över den svenska riksdagens sociala sammansättning. Utarb. inom seminariet för statskunskap i Uppsala. Uppsala 1936. (Skrifter utg. av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala. 7.)
CARLSON, SUNE, Företagsledning och företagsledare. Stockholm 1950.
DOGAN, MATTEI, L'origine sociale du personnel parlementaire français, élu en 1951. I: Partis politiques et classes sociales en France. Ed. par Maurice Duverger. Paris 1955.
FLECHTHEIM, OSSIP K., Die deutschen Parteien seit 1945. Berlin 1955.
GALLOWAY, GEORGE B., Congress at the Crossroads. New York 1947.
GERDNER, GUNNAR, Det svenska regeringsproblemet 1917—1920. Uppsala 1946. (Skrifter utg. av Statsvetenskapliga Föreningen i Uppsala. 25.)
HECKSCHER, GUNNAR, Staten och organisationerna. Andra omarb. uppl. Stockholm 1951.
MALMGREN, ROBERT, Sveriges Författning. 1:a uppl., del I., Malmö 1929—1932.
MATTHEWS, DONALD R., The social background of political decision-makers. New York 1954.
NORDENSON, HARALD, Näringslivets män och politiken. Föredrag vid Sveriges Industriförbunds årsmöte 1954. Industriförbundets meddelanden 1954: 4.
REXIUS, GUNNAR, Det svenska tvåkammerssystemets tillkomst och karaktär. Uppsala 1915.
RISING, GUNNAR, Var är hantverkarna? i Hantverk och Småindustri 1946: 8.
ROSS, J. F. S., Parliamentary Representation. 2:nd ed. London 1948.
—, The House of Commons 1950. Quarterly Review, July 1951.
—, The House of Commons 1951. Quarterly Review, July 1952.
—, Elections and electors. London 1955.
THUNHOLM, LARS-ERIK, Svenskt kreditväsen. 2:a omarb. uppl. Stockholm 1952.

SNS SKRIFTSERIE

- MÄNNISKAN I INDUSTRISAMHÄLLET. DEL I. ARBETSLIVET**
av *Torgny T. Segerstedt* och *Agne Lmdquist*. 440 sid., utg. 1952. Pris kr 25: —
- MÄNNISKAN I INDUSTRISAMHÄLLET. DEL II.
FRITIDSLIV — SAMHÄLLSLIV**
av *Torgny T. Segerstedt* och *Agne Lundquist*. 557 sid., utg. 1955. Pris kr 25: —
- TJÄNSTEMÄNNEN, NÄRINGSLIVET OCH SAMHÄLLET**
En attitydundersökning
av *Edmund Dahlström*. 280 sid., utg. 1954. Pris kr 14: 50
- KONJUNKTURER OCH EKONOMISK POLITIK**
Utveckling och debatt i Sverige sedan första världskriget
av *Erik Lundberg*. 552 sid., utg. 1953. Andra tryckn. 1953. Tredje tryckn. 1955.
Pris häft. kr 28: 50, inb. kr 32: 50
- NÄRINGSLIV OCH SAMHÄLLE**
En samling föredrag från SNS konferenser
124 sid., utg. 1953. Andra tryckn. 1954. Pris kr 7: 50
- TJÄNSTEMÄNNEN OCH DEN INDUSTRIELLA OMVANDLINGEN**
En studie av tjänstemannakårens tillväxt inom industrien
av *Erik Höök*. 114 sid., utg. 1953. Pris kr 5: 50
- DISTRIBUTIONSEKONOMISKA PROBLEM**
En inventering
164 sid., utg. 1953. Pris kr 9: 50
- SVENSK STATSFÖRVALTNING I ARBETE**
av *Gunnar Heckscher*. 436 sid., utg. 1952. Pris häft. kr 14: 50, inb. kr 17: 50
- EFFEKTIVITET OCH RÄTTSSÄKERHET**
Ett diskussionsinlägg om statsförvaltningen
28 sid., utg. 1952. Pris kr 1: 50
- VINSTDELNING OCH VINSTANDELSSYSTEM**
Uppkomst — Utveckling — Framtidsmöjligheter
av *Torsten Skytt* och *Sren H. Åsbrink*. 48 sid., utg. 1952. Pris kr 3: 75
- KONKURRENS ELLER SAMVERKAN**
Ett diskussionsinlägg om kartell- och monopolproblem
av *Hans Brems*, *Bert Lindström*, *Jonas Nordenson*, *Jan Rydström*,
Ulf af Trolle och *Jan Wallander*. 260 sid., utg. 1951. Pris kr 8: 75
- FÖRHÅLLET MELLAN FÖRETAG OCH ANSTÄLLDA I
SVENSK INDUSTRI**
Några jämförelser med amerikanska förhållanden
av *Charles A. Myers*. Massachusetts Institute of Technology.
116 sid., utg. 1951. Pris kr 6: 75
Myers' bok finns även i en engelsk upplaga
- INDUSTRIAL RELATIONS IN SWEDEN**
112 sid., utg. 1951. Pris inb. kr 8: 75
- SKOLREFORMEN OCH NÄRINGSLIVET**
Synpunkter på försöksverksamheten och reformens psykologiska
och pedagogiska förutsättningar
av *Jan Agrell*. 135 sid., utg. 1950. Pris kr 4: 50

SNS böcker finns i bokhandeln — men de kan också beställas direkt
från SNS, Sköldungagatan 2, Stockholm Ö. Tel. 23 25 20. Pg 35 62 60.

I Studier och debatt

— SNS populära småskriftserie — presenteras sammanfattningar av större utredningar, uppsatser, redogörelser för småutredningar, konferenser etc. I Studier och debatt går man målmedvetet in för att ta upp verkligt aktuella ämnen, gärna "problem på utvecklingsgränsen". Minst fyra nummer per år utkommer i serien. Prenumerationspriset är 15 kr.

- Årgång 1953: 1 **Anda och trivsel i företaget** av *Torgny T. Segerstedt*
Sammanfattning av "Människan i industrisamhället.
Del I. Arbetslivet" ..... kr. 4: —
- 1953: 2 **Konjunkturpolitik under debatt** av *Ulrich Herz*
Sammanställning med studiehandledning av professor
Erik Lundbergs kända verk ..... kr. 6: —
- 1953: 3 **Kvinnor i industriarbete** av *Andreas Lund*
Redogörelse för en industripsykologisk SNS-undersök-
ning ..... kr. 4: —
- 1953: 4 **Företaget och pressen**
av *Arne Lundmark* ..... kr. 4: —
- Årgång 1954: 1 **Ändrad företagsbeskattning** ..... Utgången
- 1954: 2 **Automation — del I**
De tekniska framtidsutsikterna ..... kr. 5: —
- 1954: 3 **Automation — del II**
De ekonomiska och sociala framtidsutsikterna ..... kr. 5: —
Referat från företagsledarkonferensen maj 1954
- 1954: 4 **Företagsbeskattning och konjunkturer**
Referat från skattekonferensen oktober 1954 ..... kr. 4: —
- 1954: 5 **Gruppdynamik och ledarskap** av *Jochim Israel*
Introduktion i gruppdynamikens teori och tillämpning kr. 4: —
- Årgång 1955: 1 **Företaget och kommunen**
Referat från företagsledarkonferensen januari 1955 .. kr. 4: —
- 1955: 2 **Skola och näringsliv i Sverige och USA** ..... kr. 4: —
Skolreformen och näringslivet. Diskussioner i SNS ar-
betsgrupper 1952—1955
Skola, yrke, samhälle i USA av *Gunnar Helén*
- 1955: 3 **Sverige och världshandeln**
Föredrag vid företagsledarkonferensen maj—juni 1955 kr. 4: —
- 1955: 4 **Industrifolk på fritid** av *Torgny T. Segerstedt*
Sammanfattning av "Människan i industrisamhället.
Del II. Fritidsliv — Samhällsliv" ..... kr. 4: —
- Årgång 1956: 1 **Näringslivets folk i riksdagen** ..... kr. 4: —
Politiskt intresse — ett företagarintresse av *Folke Petré*
Industrins, handels och hantverkets folk i riksdagen
1920—1953 av *Leimart Bodström*

Säljes i bokhandeln eller direkt från SNS, Sköldungagatan 2, Sthlm Ö.

Tel. 23 25 20 ● Postgiro 35 62 60.